

CENTRUM STUDIÓW UKRAIŃSKICH W SGH
OPRACOWANIE ANALITYCZNE № WP 2024.01PL

**POJĘCIE KAPITAŁU ETNICZNEGO:
PODSTAWY TEORETYCZNE
I MECHANIZMY ODDZIAŁYWANIA**

Tomasz Szapiro¹ i Viktoriia Hurochkina²

2024

¹ Szkoła Główna Handlowa w Warszawie i Uniwersytet Zielonogórski (Polska), Kyiv Institute of Business and Technology (Ukraina), viktoriia.hurochkina@sgh.waw.pl, viktoriov2005@ukr.net

² Szkoła Główna Handlowa w Warszawie (Polska), tszapiro@sgh.waw.pl

CSUkr - Opracowania Analityczne

Seria empirycznych i analitycznych opracowań naukowych Centrum Studiów Ukraińskich w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie (CSUkr SGH) dokumentuje badania współpracowników w Polsce i poza jej granicami. Celem badań jest wiedza ekspercka i praktyczne rozwiązania budowane dzięki pogłębieniu rozumienia współczesnych procesów społeczno-ekonomicznych. W szczególności celem Centrum jest wspieranie rozwoju więzi naukowych pomiędzy Ukrainą i Polską w kontekście odbudowy Ukrainy i jej współpracy z krajami Unii Europejskiej i jej partnerami. Badania te dotyczą problemów migracji, zmian społeczno-ekonomicznych, współpracy naukowej oraz rozwoju innowacji, a także integracji Ukrainy z Europejską Przestrzenią Badawczą. Podejmowane tematy mają wpływ na jakość edukacji, kształtowanie przyszłych liderów oraz ich gotowość do sprostania globalnym wyzwaniom. Centrum CSUkr SGH zaprasza do współpracy badaniach, w wymianie wiedzy i naukowej współpracy naukowców, ekspertów, studentów oraz przedstawicieli gospodarki zainteresowanych rozwojem projektów badawczych i ich zastosowań.

The series of empirical and analytical scientific studies conducted by the Center for Ukrainian Studies at the Warsaw School of Economics (CSUkr SGH) documents research collaborations involving authors from Poland and other countries. The aim of these studies is to integrate expert knowledge with practical solutions, grounded in a deep understanding of contemporary socio-economic processes. Specifically, CSUkr SGH focuses its efforts on fostering the development of academic connections between Ukraine and Poland in the context of Ukraine's reconstruction and its cooperation with the European Union and other international partners. The research topics cover issues such as migration, socio-economic transformations, scientific cooperation, innovation development, and Ukraine's integration into the European Research Area. The discussed themes have a direct impact on the quality of education, the formation of future leaders, and their preparedness to address global challenges. The CSUkr SGH invites academics, experts, higher education students, and business representatives to collaborate on research projects, their practical applications, knowledge exchange, and the advancement of scientific partnerships.

Серія емпіричних та аналітичних наукових досліджень Центру українських студій Варшавської школи економіки (CSUkr SGH) документує наукові роботи співавторів із Польщі та інших країн. Метою досліджень є поєднання експертних знань із практичними рішеннями, заснованими на поглибленому розумінні сучасних соціально-економічних процесів. Зокрема, CSUkr SGH спрямовує свої зусилля на підтримку розвитку наукових зв'язків між Україною та Польщею у контексті відбудови України та її співпраці з країнами Європейського Союзу та іншими міжнародними партнерами. Тематика досліджень охоплює питання міграції, соціально-економічних змін, наукової співпраці та розвитку інновацій, а також інтеграції України до Європейського дослідницького простору. Обговорювані теми безпосередньо впливають на якість освіти, формування майбутніх лідерів та їхню готовність долати глобальні виклики. Центр CSUkr SGH запрошує до співпраці науковців, експертів, здобувачів вищої освіти та представників бізнесу, зацікавлених у розробці дослідницьких проєктів і їх практичному застосуванні, а також у обміні знаннями та розвитку наукової співпраці.

OPRACOWANIE GRAFICZNE

Anna Altuhova, Yelyzaveta Hudkova

Centrum Studiów Ukraińskich w SGH

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

POJĘCIE KAPITAŁU ETNICZNEGO: PODSTAWY TEORETYCZNE I MECHANIZMY WYWIERANIA WPŁYWU

Viktorii Hurochkina, SGH Warsaw School of Economics,
Uniwersytet Zielonogórski (Poland),
Kyiv Institute of Business and Technology (Ukraine).
Tomasz Szapiro, SGH Warsaw School of Economics, Warsaw, (Poland).

STRESZCZENIE

Przedmiotem tekstu są społeczne i ekonomiczne konsekwencje wpływu procesów migracyjnych w kontekście kształtowania polityki migracyjnej państw. Na podstawie krytycznego przeglądu literatury stworzono model koncepcyjny do analizy wpływu kapitału etnicznego na procesy społeczno-ekonomiczne w krajach przyjmujących oraz w ojczyźnie migrantów i uchodźców. Przedstawiono teoretyczny opis koncepcji kapitału etnicznego, uwzględniając różne jego typy, poziomy oraz związki przyczynowo-skutkowe między elementami strukturalnymi. Usystematyzowano aspekty behawioralne wyników wpływu kapitału etnicznego z perspektywy społeczeństwa przyjmującego oraz rodzimego, w celu wsparcia dalszego kształtowania polityki migracyjnej państw. Zaprezentowano także teoretyczny opis koncepcji gospodarki etnicznej i specyfikę jej funkcjonowania. Autorzy szczegółowo omówili mechanizmy wpływu kapitału etnicznego, wskazując na wewnętrzne aspekty behawioralne oraz ich wpływ na spójność społeczną grup etnicznych i mobilność ekonomiczną imigrantów. W podsumowaniu analizy teoretycznej przedstawiono opis efektów – wpływu kapitału etnicznego, które stanowią podstawę dla dalszych rekomendacji dotyczących doskonalenia polityki migracyjnej, w tym skutecznej integracji grup etnicznych w społeczeństwie.

SPIS TREŚCI

1	Wprowadzenie	2
2	Kapitał etniczny – koncepcja i przegląd literatury.....	5
2.1	Koncepcja kapitału etnicznego w literaturze	5
2.2	Funkcjonalna struktura kapitału etnicznego.....	13
2.3	Polityka migracyjna w kontekście kapitału etnicznego	18
2.4	Kapitał etniczny - aspekty socjologiczne.....	24
3	Kapitał etniczny uchodźców – teoria (model) i struktura	28
3.1	Aspekty metodologiczne.....	28
3.2	Aspekty empiryczne	30
4	Uwagi końcowe.....	43
5	Bibliografia	45
6	Streszczenia	50

1 Wprowadzenie

Celem opracowania jest wprowadzenie teoretycznego opisu złożonego zestawu mechanizmów wpływu kapitału etnicznego kraju ojczystego na procesy społeczno-gospodarcze w kraju przyjmującym imigrantów. Cechy tych mechanizmów stanowią podstawę dla racjonalnych zasad i praktyk wspierania procesów integracji międzynarodowej w obszarze migracji. W badaniach rozważono imigrantów oraz uchodźców wojennych i mechanizmy potencjalnego wpływu ich kapitału etnicznego na społeczność przyjmującą w kontekście współczesnych procesów integracyjnych.

Budowa i istnienie Unii Europejskiej opierają się na zasadach solidarności społecznej narodów. Dzięki tej solidarności Europa przezwycięża istotne różnice kulturowe, narodowe i ekonomiczne. Europa wypracowała instytucjonalne instrumenty prowadzące do rozwoju i poszerzenia strefy solidarności. Przykładami takich instrumentów w różnej skali są programy i rozwiązania instytucjonalne, takie jak Parlament Europejski, Rada Unii Europejskiej, Komisja Europejska, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, Europejski Bank Centralny, Europejska Izba Obrachunkowa, Europejska Służba Spraw Zewnętrznych, Europejski Komitet Społeczno-Ekonomiczny, Europejski Komitet Regionów, Europejski Bank Inwestycyjny, Europejski Rzecznik Praw Obywatelskich, Europejski Inspektor Ochrony Danych, Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju (EBOR)³ w finansach, Europejski Obszar Szkolnictwa Wyższego (EHEA)⁴ i Europejska Przestrzeń Badawcza (ERA)⁵ itp. Warto również wspomnieć o rozszerzeniu wspólnych standardów rejestracji danych statystycznych (Eurostat) jako analitycznej podstawy do tworzenia wspólnych rozwiązań problemów w skali lokalnej lub europejskiej. Instytucje takie systematycznie umacniają stały rozwój solidarności między krajami będącymi członkami Unii Europejskiej lub państwami stowarzyszonymi z Unią.

³ Celem Europejskiego Bank Odbudowy i Rozwoju (European Bank for Reconstruction and Development (EBRD) - międzynarodowej instytucji finansowej jest wspieranie przejścia na gospodarkę rynkową oraz wspieranie rozwoju sektora prywatnego i przedsiębiorczości.

⁴ Euro Europejski Obszar Szkolnictwa (angielski akronim EHEA) powstał w 2010 r. jako efekt Procesu Bolońskiego z inicjatywy 49 krajów o różnych tradycjach politycznych, kulturowych i akademickich, które stworzyły zestaw narzędzi służącym wspólnym reformom strukturalnym. Współpraca ta ukierunkowana na zwiększenie mobilności pracowników i studentów oraz ułatwienie zatrudnienia, połączone z troską o respektowanie tożsamości narodowych, konstytuujących swoistą tożsamość europejską.

⁵ Europejska Przestrzeń Badawcza (ERA)- system programów naukowo-badawczych integrujących zasoby naukowe Unii Europejskiej powstała w 2000 r. ERA koncentruje się na współpracy europejskiej w dziedzinie badań medycznych, środowiskowych, przemysłowych i społeczno-ekonomicznych. Jej celem jest pomoc i poprawa efektywności krajów słabszych pod względem naukowym dzięki współpracy, której istotą jest silne powiązanie programów badawczych, swobodny przepływ naukowców i wiedzy, szeroka współpraca międzynarodowa, dążenie do budowy potencjału krytycznego oraz konkurencyjność.

Przemysłana polityka integracyjna UE doprowadziła Europę do trzeciego miejsca w gospodarce światowej, por. Rosenow (2009), ale nie uchroniła jej przed siłami odśrodkowymi. Europa i cały świat zmagają się z migracjami, w tym z migracjami wojennymi. Migracja, która istnieje od wieków, jest dziś zjawiskiem o niespotykanej dotąd skali, por. Minakov (2022), które zaburza funkcjonowanie systemów społecznych i gospodarczych.

Solidarność europejska obejmuje też inne formy wzajemnego wsparcia między krajami UE i państwami członkowskimi, które są zwykle zapisane w głównych dokumentach konstytucyjnych lub w porozumieniach ratyfikowanych przez parlamenty. Wyzwaniem dla UE pozostaje jednak ciągle realizacja wieloaspektowej solidarności i promowanie globalnej solidarności w zróżnicowanym środowisku ponadnarodowym.

Do niedawna priorytetowymi dla United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR)⁶ kierunkami strategicznego rozwoju UE były relacje z państwami azjatyckimi i Turcją, por. Internet⁷, i wsparcie dla Afryki Północna, por. Internet⁸. W okresie od roku 2007 do kryzysu migracyjnego w Unii Europejskiej w 2015 r., obszar ten rozszerzył się w związku z konsekwencjami eskalacji konfliktów w Afganistanie i Strefie Gazy⁹. Na emigracji wojennej znalazło się 8,5 miliona Afgańczyków stało się migrantami wojennymi.

Eksplodującej skali problemów emigracyjnych dowodzą liczby. W ciągu ostatnich czterdziestu lat z powodu konfliktów, klęsk żywiołowych, katastrof i wynikających z nich problemów społeczno-gospodarczych, co czwarty Afgańczyk był w kraju wysiedlony lub emigrował. Eksperti ONZ szacują skalę przymusowych wysiedleń z Gazy w wyniku czystek etnicznych na ponad 1,9 miliona Palestyńczyków (85% populacji Gazy). Zatem w Afganistanie skala przymusowych przesiedleń znacznie przewyższa skalę przesiedleń w Palestynie w 1948 r. podczas tworzenia państwa Izrael¹⁰.

Migracje te miały różne źródła m.in. ekonomiczne (w przypadku Francji, Holandii, Niemiec i Włoch) i militarne (m.in. Afghanistan, Ukraina). Skutki braku polityki imigracyjnej

⁶ Global trends forced displacement in 2022 <https://www.unhcr.org/sites/default/files/2023-06/global-trends-report-2022.pdf>

⁷ Tumen S. (2023) The case of Syrian refugees in Türkiye: Successes, challenges, and lessons learned Background paper to the World Development Report 2023: Migrants, Refugees, and Societies <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/a007833298df4b9c3735602711dd9289-0050062023/original/WDR2023-Turkey-case-study-FORMATTED.pdf>

⁸ Returns to Afghanistan in 2017. Joint IOM-UNHCR Summary Report. 28 February 2018 Kabul, Afghanistan. <https://data.unhcr.org/en/documents/details/63077>

⁹ Gritten D. BBC News. Gaza war: Almost 450,000 people have fled Rafah in a week, UN says <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-69008173>

¹⁰ OHCHR (2023). Gaza: UN Experts call on International Community to Prevent Genocide against the Palestinian people. <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2023/11/gaza-un-experts-call-international-community-prevent-genocide-against>, data dostępu: 7.09.2024.

dostosowanej do tej skali migracji i różnorodności problemów szczególnie wyraźnie ujawniły się około 2015 roku. W efekcie państwa członkowskie UE skoncentrowały się na zmianie priorytetów dążąc utrzymania integralności Unii i ładu publicznego w krajach Unii.

Pragmatyczne podejście zostało zdominowane przez priorytety związane z trwałością Unii jako podmiotu ponadnarodowego. Względy gospodarcze, stosunki międzynarodowe i inne aspekty, choć ciągle istotne, nie były już jedynym priorytetem.

Niniejsze opracowanie przedstawia podstawy koncepcji kapitału etnicznego jako okoliczności ważnej dla procesów integracyjnych w kontekście migracji. W tekście zdefiniowano pojęcie kapitału etnicznego, po czym zebrano, oceniono i zsyntetyzowano istniejące teorie i koncepcje związane z kapitałem etnicznym, ze szczególnym uwzględnieniem jego mechanizmów przestrzennych i zmian w cyklu życia migracji.

Opracowanie podzielone jest na trzy części. Po niniejszym Wprowadzeniu, w Rozdziale 1. dokonano teoretycznego przeglądu koncepcji kapitału etnicznego i jego związku z procesami społeczno-gospodarczymi. W tej części dokonano analizy istniejących podejść naukowych i modeli wyjaśniających rolę kapitału etnicznego w kontekście migracji. W szczególności rozważa się różne aspekty, takie jak kapitał kulturowy, społeczny, gospodarczy i polityczny oraz to, jak mogą one wpływać na interakcje między imigrantami a społecznością przyjmującą. W Rozdziale 2. scharakteryzowano pojęcie i własności kapitału etnicznego, w Rozdziale 3 usystematyzowano elementy teoretycznego modelu kapitału etnicznego uchodźców oraz przedstawione strukturalne elementy mechanizmów oddziaływania dynamiki kapitału etnicznego w relacjach z otoczeniem. Opracowanie zamykają Uwagi końcowe, Bibliografia oraz streszczenia w języku angielskim i ukraińskim.

2 Kapitał etniczny – koncepcja i przegląd literatury

W niniejszym rozdziale, w podrozdziale 2.1. przedstawiono koncepcję i przegląd literatury dotyczącej kapitału etnicznego. W podrozdziale 2.2. - charakterystykę kapitału etnicznego w zakresie niezbędnym dla prezentacji materiału dalszej części pracy. Rozważono ewolucję przemian kapitału etnicznego w procesach migracyjnych, badania więzi między członkami diaspory, w tym więzi rodzinnej i solidarności, problemy relacji kulturowych, norm i charakterystyk (np. zawodowych) oraz struktura i aspektów) kapitału etnicznego. Następnie omówiono wyniki badań dotyczących kapitału etnicznego diaspory w podejściu sieciowym i podejściu przestrzennym do etniczności. Wskazano przesłanki zmian w mechanizmach oddziaływania imigrantów w wyniku procesu transformacji kapitału społecznego w kraju przyjmującym. W podrozdziale 2.3 scharakteryzowano politykę migracyjną z punktu widzenia kraju ojczystego i kraju przyjmującego imigrantów i uchodźców. W podrozdziale 2.4. omówiono pojęcie wspólnoty etnicznej, która opiera się na wspólnej tożsamości, pochodzeniu i kulturze, oraz tworzy stabilne więzi społeczne. Analizowane są różne formy kapitału etnicznego, w tym wewnątrzgrupowy i pomostowy, oraz jego wpływ na procesy społeczno-gospodarcze w kontekście migracji i uchodźstwa.

2.1 Koncepcja kapitału etnicznego w literaturze

Zgodnie z tradycyjnym ekonomicznym podejściem do definicji pojęcia **kapitału**, odnosi się ono do zasobów materialnych i niematerialnych, w tym aktywów¹¹ oraz technicznych lub organizacyjnych procedur technologicznych procesów przetwarzania zasobów materialnych i procesów koordynacyjnych, które można wykorzystać do generowania dochodu, majątku, bogactwa lub inwestycji.

Przez kapitał ludzki w opracowaniu określa się indywidualny lub łączny zasób jakim są osobowe cechy ludzi wpływające na proces gospodarowania, w tym poziom wykształcenia, stan zdrowia, przedsiębiorczość. Terminem *kapitał etniczny* w opracowaniu określa się tę część kapitału ludzkiego, którą tworzą unikalne cechy i wartości, jakie charakteryzuje społeczność etniczna. Zasób ten obejmuje aspekty kulturowe, takie jak: tradycje i zwyczaje, język, kuchnia, rzemiosło i sztuka. Kapitał etniczny można odnieść nie tylko do społeczności kraju ojczystego, ale w przypadku migracji i uchodźstwa do społeczeństwa przyjmującego.

Kapitał etniczny można traktować jako aktywo, gdy jest wykorzystywany w sposób przynoszący korzyści gospodarcze, społeczne i polityczne. Aktywa etniczne te przyczyniają się do

¹¹ W opracowaniu terminem *aktywa* określono zbiór składników majątkowych (zasobów) o wiarygodnie ustalonej wartości, które mogą prowadzić do korzyści ekonomicznych.

rozwoju społeczności etnicznych, gospodarki i społeczeństwa jako całości. Na przykład przedsiębiorczość etniczna, silne więzi i zaufanie w obrębie społeczności etnicznej, sieci i kontakty.

Kapitał, *traktowany jako* zasób, zmienia się w czasie i w strukturze. Może być akumulowany, rozbudowywany, inwestowany, wykorzystywany z różną wydajnością i skutecznością, ale także może być także wykorzystany do działania prowadzącego do deprecjacji wartości społecznej i marnotrawstwa. Kapitał etniczny może też być marnowany lub wykorzystywany w sposób niepełny, ograniczony w wyniku np. okoliczności wojennych lub uchodźstwa lub też przez złe zarządzanie.

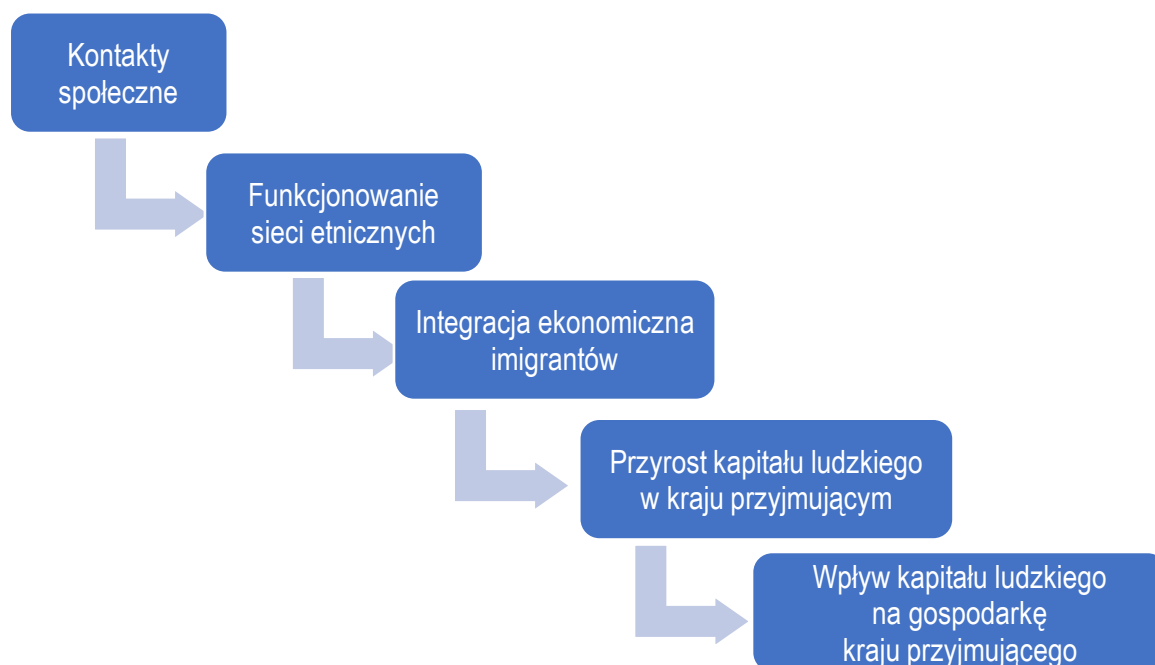
Kapitał etniczny można traktować procesowe - jako instrument realizacji polityki służącej osiągnięciu określonych celów w praktyce. Kapitał etnicznych w tym charakterze może być wykorzystywany na różnych poziomach, od indywidualnego po instytucjonalny. Przykładem procesu tworzącego kapitał etniczny jest edukacja międzykulturowa, która może służyć polityce integracji gospodarczej. Innym przykładem jest włączanie mniejszościowych grup etnicznych poprzez wdrażanie strategii uznających i wspierających różnorodność etniczną oraz integrację społeczną a przeciwdziałające dyskryminacji grup etnicznych. Kolejne przykłady to promocja kulturalna (pokazywanie bogactwa kulturowego) lub współpraca międzynarodowa wykorzystująca wiedzę i kontakty etniczne.

Koncepcja kapitału etnicznego zaproponowana przez Philipa i Fishmana (2006) w modelu, który łączy istniejące podejścia strukturalno-centryczne z koncepcjami etnicznego kapitału ludzkiego i społecznego w ramach teorii racjonalności ograniczonej (ang. *bounded rationality*), por. Simon. Zastosowany przez Borjasa (1991) w kontekście badania umiejętności w międzypokoleniowym kapitale etnicznym. Autor przeprowadził więc badania podstawowe i udowodnił, że umiejętności kolejnego pokolenia zależą od wkładu rodziców i jakości środowiska etnicznego, w którym rodzice dokonują inwestycji, czyli „kapitału etnicznego”. Dowody empiryczne pokazują, że umiejętności dzisiejszego pokolenia zależą nie tylko od umiejętności ich rodziców, ale także od średniego poziomu umiejętności danej grupy etnicznej w pokoleniu rodziców. por Philips i Fishman (2006) podają wyniki badań empirycznych małżeństw mieszanych amerykańskich Żydów, które wspierają zróżnicowane instytucje społeczne i charakteryzują się znacznymi różnicami w poziomie kapitału etnicznego.

Rola kapitału etnicznego imigrantów w systemie społeczno-gospodarczym kraju przyjmującego jest złożona. Kapitał etniczny imigrantów ujawnia się w kontaktach społecznych i determinuje funkcjonowanie sieci etnicznych, co z kolei prowadzi do integracji ekonomicznej imigrantów oraz przyrost kapitału ludzkiego i jego wpływu na gospodarkę, por. Rysunek 2.1.

Uczestnictwo imigracyjnych grup etnicznych w gospodarce kraju przyjmującego niesie potencjalnie koszty społeczne. Fong i Ooka (2002) analizowali studium przypadku chińskiej gospodarki etnicznej w Toronto. Ich ustalenia wykazały, że zatrudnienie w przedsiębiorstwach przyjmujących imigrantów może utrudniać im udział w działalności społecznej. Peters (2003) badał w szerszym kontekście tworzenie się grup imigrantów, które odgrywają znaczącą rolę w przedsiębiorstwach krajowych i transnarodowych – formalnych i nieformalnych. Jak twierdzi Peters prowadzi to do tworzenia szerokich powiązań międzykulturowych, które przyczyniają się do rozwoju kraju przyjmującego, ale także kraju ojczystego imigrantów.

Ewolucja przemian kapitału etnicznego w procesach migracyjnych

Źr.: opr. wł.

Rysunek 2.1. *Kontakty społeczne wspólnot etnicznych są złożonym procesem finalnie wpływającym na gospodarkę*

Rysunek 2.1. pokazuje, że kontakty społeczne społeczności etnicznych to złożony proces, który ostatecznie wpływa na gospodarkę.

Galbraith *et al.* (2007) podkreślają rolę interesów ekonomicznych. Stwierdzają, że różne socjologiczne formy kapitału społecznego i typy sieci społecznych wymagają zróżnicowanych modeli zachowań etnicznych i imigrantów. Zdaniem Galbraith i jego współpracowników kapitał społeczny należy badać z perspektywy ekonomicznej, gdyż prowadzi to do lepszych efektów ekonomicznych.

O zróżnicowania kapitału etnicznego decydują różnice między krajami i różne przebiegi procesów imigracji ludności analizowane w perspektywie historycznej. Warto tu odnotować, że m.in. Connelly *et.al.* (2016) kwestionują uogólnienia wniosków z trafnych skądinąd porównań grup mniejszościowych w poszczególnych krajach.

Wpływ kwestii różnic kulturowych lub pochodzenia etnicznego na procesy społeczne jest nadal problemem otwartym, obserwowanym, ale trudnym do wyjaśnienia. Kluczowym zaobserwowanym wątkiem są skutki zatrudnienia imigrantów oraz ryzyko dla systemu ubezpieczeń społecznych, które powstaje w związku ze skalą nowych uprawnień do ubezpieczenia dla grupy imigrantów. Prowadzą one do wysokich obciążeń systemu ubezpieczeń, ale również do wpływów do tego systemu powstających ze składek ubezpieczeniowych imigrantów posiadających prawo i legalne zatrudnienie. Brak analizy tych kosztów i korzyści i brak informacji o wynikach tego rachunku prowadzi do dezinformacji i napięć między społecznością imigrantów i grupami społecznymi w kraju przyjmującym.

Wpływ kapitału etnicznego imigrantów na gospodarkę.

Źr.: opr. wł.

Rysunek 2.2. *Ekonomiczne korzyści z powstawanie wspólnot imigrantów w kraju przyjmującym migrantów napotyka na poważne bariery, których ważną przyczyną jest luka informacyjna a skutkiem - napięcia społeczne.*

Rysunek 2.2. przedstawia wybrane na podstawie literatury przedstawione w tym podrozdziale czynniki pokazujące mechanizmy wpływu kapitału etnicznego na wzrost gospodarczy kraju przyjmującego.

Innym ważnym czynnikiem wymagającym badania są zmiany w mechanizmach wpływu imigrantów wynikające z procesu transformacji kapitału społecznego w kraju przyjmującym, a także w krajach ojczystych w wyniku interakcji imigrantów i grup społecznych w kraju przyjmującym. Skutki tych zmian mogą być korzystne lub niekorzystne dla wszystkich uczestników tych interakcji. Zrozumienie charakteru tych zmian (mechanizmów ich wpływu na kapitał społeczny w kraju przyjmującym i krajach ojczystych) ma kluczowe znaczenie dla przewyciężenia niekorzystnych skutków zmian transformacyjnych, w tym na zarządzanie ryzykiem w systemie ubezpieczeń społecznych. Ten temat szerzej zaprezentowano w Rozdziale 3.

Kapitał społeczny, który obejmuje zobowiązania, oczekiwania i kanały informacyjne, jest specyficzną formą kapitału tworzonego przez dziedzictwo kulturowego osób, Zhou (2007). Tak tworzony kapitał odgrywa znaczącą rolę w budowaniu i transformacji społeczności, wpływając na mobilność społeczną imigrantów, odnotowany przez Zhou (2007). Związek między pochodzeniem etnicznym a kapitałem społecznym wpłynął debatę polityczną na temat etniczności i rodziny, por. Goulbourne (2003).

Kapitał społeczny wspólnoty etnicznej obejmuje zasoby dostępne jednostkom dzięki jej przynależności do tej społeczności lub grupy i pozostaje w *"...zamkniętym systemie sieci społecznych nieodłącznie związany ze strukturą relacji między osobami i między osobami w zbiorowości..."*, por. Zhou i Bankston (1994). Jednak trwałość kapitału społecznego w sieciach etnicznych jest kwestią złożoną, zwłaszcza w przypadku biznesowej społeczności brytyjsko-azjatyckiej odnotowany przez Janjuha-Jivraj (2003). Pizzio (2018) zwraca uwagę na cechy etnicznego kapitału społecznego, który jest narzędziem transformacji społecznej i jednocześnie może być mechanizmem rozwoju społeczności lokalnej. Pizzio wskazuje, że etniczny kapitał społeczny jest ważnym zasobem dla rozwoju społeczności w regionie, ponieważ przyczynia się do zwielokrotnionego odbioru tematów będących przedmiotem polityki i projektów rozwojowych, a także umożliwia zaangażowanie/integrację większej liczby podmiotów w procesy zarządzania rozwojem lokalnym oraz zwiększa zaangażowanie/integrację tych podmiotów i zmniejsza nierówności pod względem statusu społecznego. W efekcie kapitał etniczny poszerza pola możliwości gospodarczych.

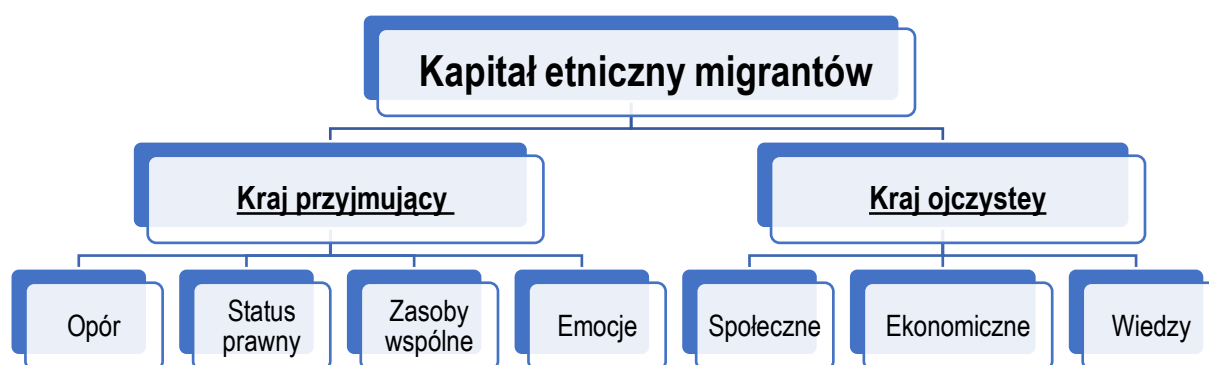
Kapitał etniczny jako forma kapitału społecznego, jest cennym zasobem dla społeczności etnicznych, por. Giorgas (2000). Zasób ten odgrywa szczególnie ważną rolę budując odporność na osłabienie indywidualnych więzi etnicznych młodzieży pozostających w mniejszościach etnicznych. Dzięki temu kapitał etniczny przeciwdziała utracie kluczowej

więzi z ojczytymi wartościami kulturowymi, por. Pearrow (2019). Jednak skuteczność kapitału etnicznego zależy od zakresu i intensywności więzi społecznych i nie może zastąpić innych form kapitału, por. Li (2004).

Kwestia wpływu zróżnicowania etnicznego lub etnicznej wspólnoty na procesy społeczne jest trudna do wyjaśnienia. Etniczny kapitał społeczny ma kluczowe znaczenie dla przezwyciężenia niekorzystnych skutków zmian transformacyjnych i oceny wpływu ryzyka na system zabezpieczenia społecznego.

W obrębie wspólnot etnicznych istnieją silne dodatkowe więzi między ich członkami, w tym więzi rodzinnej i solidarności. Istotną rolę odgrywa także poziom relacji kulturowych, norm i charakterystyk (np. zawodowych). Związek między kapitałem etnicznym a kapitałem społecznym determinowany jest przez wpływ i przezwyciężanie granic kulturowych w oddziaływaniach z poczuciem tożsamości narodowej, co w efekcie prowadzi do podniesienia umiejętności efektywnego wykorzystania kapitału społecznego.

Oddziaływanie kapitału etnicznego imigrantów

Źródło: opr. własne

Rysunek 2.3. *Pozytywne i negatywne cechy wpływu kapitału etnicznego na gospodarkę kraju goszczącego i rodzimego. Wskazano cechy i charakterystyczne cechy mechanizmów oddziaływania.*

Na Rysunku 2.3. przedstawiono wpływ kapitału etnicznego na gospodarki kraju przyjmującego i ojczystego. Na gospodarkę kraju przyjmującego barierami determinującymi wpływ imigrantów jest ich opór w osłabieniu indywidualnych więzi etnicznych oraz problemy ze zróżnicowaniem ich statusu prawnego. Wpływ pozytywny na gospodarkę kraju przyjmującego migrantów mają że ich wspólnymi etnicznymi zasobami, sieciami i kulturą migrantów. Ważnym elementem, na który wskazuje literatura jest rola emocji w kształtowaniu i transformacji kapitału etnicznego. Kapitał etniczny oddziałuje także na gospodarkę kraju macierzystego, gdyż dzięki imigrantom następuje transfer doświadczeń społeczno-gospodarczych z przyjmujących krajów rozwiniętych do krajów ojczystych.

Kapitał etniczny diaspory wpływa na system podejmowania decyzji zarządczych w kraju przyjmującym i procesy kształtowania polityki. Kraj ojczysty migrantów wspiera interakcje ze swoimi diasporami etnicznymi w krajach przyjmujących. Taka interakcja i współpraca pomaga stymulować rozwój w różnych dziedzinach poprzez transfer doświadczeń i wiedzy z krajów rozwiniętych do krajów rozwijających się.

Struktura kapitału etnicznego w społecznościach diaspory jest wieloaspektowa, ponieważ obejmuje perspektywę finansową, i ogólnie ekonomiczną oraz indywidualną i społeczną, por. Zhou (2007). Kapitał ten może mieć znaczący wpływ na życie społeczne, polityczne i gospodarcze zarówno kraju przyjmującego, jak i kraju pochodzenia, por. Sarisir (2011). Rola państwa w uświęcaniu etniczności i definiowaniu etniczności jest kluczowa dla funkcjonowania kapitału etnicznego w imigracji i obywatelstwie.

Kim (2018) zauważył, że kapitał etniczny odgrywa istotną rolę w migracji poprzez pokrewieństwo etniczne i zewnętrzne obywatelstwo. Kim krytykuje tzw. „nacionalizm metodologiczny” oraz podkreśla rolę i znaczenie takiej władzy państwowej, która etniczność za kategorię wymagającą uwzględnienie zróżnicowania migrantów i określenia kluczowych kryteriów etniczności. Autor wskazuje również, że państwo w procesach migracyjnych nie ma monopolu na przekształcanie etniczności w zasób. Inne podmioty Kim nazywa *pośrednikami* w relacjach wspólnot migrantów i społeczności kraju przyjmującego. Migranci, na wiele sposobów mogą kwestionować wprowadzane przez państwo przyjmujące metody porządkowania różnorodności środowiska migrantów lub celowo kultywować specyficzne cechy etniczne, co prowadzi do zróżnicowanych konsekwencji dla ich samoświadomości etnicznej. Postrzeganie etniczności poprzez indywidualne charakterystyki migrantów, zastępuje analiza wpływu etniczności migrantów na państwo przyjmujące, a w szczególności na konceptualizację kapitału etnicznego. Konceptualizacja oznacza tu opis objaśniający mechanizmy powstawania kapitału etnicznego i jego wpływu na procesy społeczne i gospodarcze, procesy wyceny oraz legitymizacji w kontekstach makropolitycznych, mezoinstytucjonalnych i mikro-interakcji, z różnymi programami oraz asymetrycznymi regulacjami dotyczącymi migrantów w kraju przyjmującym. W kolejnych pracach Kim (2018, 2019) podkreśla rolę władzy państwowej oraz działania migrantów i pośredników w kształtowaniu tych procesów, przy czym szczególnie koncentruje się na strategiach migrantów dysponujących ograniczonym kapitałem.

Kapitał etniczny diaspory to termin odnoszący się do zbiorowych zasobów, sieci i wiedzy kulturowej posiadanej przez społeczność diaspory. Może to obejmować kapitał

finansowy, powiązania społeczne i wspólną tożsamość kulturową. Wspólnoty etniczne i struktura diaspory odgrywają kluczową rolę i mają głębokie znaczenie w procesach rozwoju gospodarczego migrantów oraz w procesach przechodzenia od statusu uchodźców wojennych do statusu imigranta ekonomicznego. W perspektywie strategicznej kapitał etniczny łagodzi trudności uchodźców ekonomicznych w uzyskaniu obywatelstwa kraju przyjmującego. Pogląd ten jest sprzeczny z klasycznymi teoriami asymilacji, por. Zhou i Bankston (1994), które postulują, że tożsamość zbiorowa jest istotnym zasobem w procesie asymilacji, por. Fernandez-Kelly i Schauflier (1994).

Badania nad związkiem między sieciami osobistymi a identyfikacją etniczną wykazały, że struktura i skład tych sieci może znacząco wpływać na to, jak silnie jednostki identyfikują swoją tożsamość etniczną. Badania nad relacją między osobistymi sieciami a identyfikacją etniczną wykazały, że struktura i skład tych sieci mogą znacząco wpływać na to, jak osoby identyfikują się etnicznie, por. Lubbers (2007).

W literaturze rozważa się także *podejście sieciowe do etniczności*, w którym podkreśla się również rolę podmiot społecznych w opracowywaniu strategii mających na celu uzyskanie korzyści oraz znaczenie zrozumienia zakresu znaczeń kategorii etnicznych. The network approach to ethnicity also emphasizes the role of social actors in strategizing to obtain perceived benefits, and the importance of understanding the range of meanings of ethnic categories, por. Salamone (1982).

Na tempo powstawania i więzi kapitału etycznego ogromny wpływ mają emocje, por. Slany i Strzemecka (2016). Bliższymi, bardziej zaufanymi i jednocześnie bardziej niezawodnymi osobami otaczają się migranci, tym większe przynosi im to korzyści natury emocjonalnej, praktycznej i materialnej”, por. Barwinska-Małajowicz (2012). Grupy o wyższym poziomie przeżywania i angażowania emocji mogą funkcjonować bardziej efektywnie niż grupy gdzie średni poziom emocji jest przytłumiony. Można więc emocje traktować jako zasób, który w literaturze określany jest terminem *kapitału emocjonalnego*.

Przestrzenny rozkład kapitału etycznego i jego wpływ na zmiany w rozwoju kraju przyjmującego uwzględnia właśnie *kapitał emocjonalny*, który leży u podstaw ponadnarodowych więzi etnicznych. Badania pokazują, że kapitał emocjonalny odgrywa kluczową rolę w budowaniu ponadnarodowych więzi rodzinnych i tożsamości etnicznej, por. Slany i Strzemecka (2016) i Górska (2017). To dowodzą znaczenie kapitału etycznego i emocjonalnego w kształtowaniu tożsamości etnicznej. Z kolei w *przestrzennym podejściu do etniczności* i procesów kształtowania się kapitału etycznego podkreśla się znaczenie wpływu

w kształtowaniu zbiorowej opinii na temat danej społeczności etnicznej, jej kultury, tożsamości narodowej, rozpoznawalności i popularności tych elementów identyfikacji.

Jednocześnie polityka migracyjna w kraju przyjmującym jest postrzegana jako sposób, w jaki rządy mogą zarządzać zachowaniami migrantów. Instrumentami tej zmiany są m.in.: legitymizacja, nostryfikacja, uznanie itp. Kapitał etniczny diaspory pełni rolę ogniwa łączącego w stosunkach międzynarodowych, a jego udział jest kluczowy dla pomyślnej integracji kraju do wspólnoty ponadnarodowej. Dzięki temu diaspory etniczne w kraju przyjmującym są niezależnymi podmiotami wpływającymi na ojczyzną politykę zagraniczną, a o stopniu tego wpływu decyduje proporcja kapitału etnicznego ojczyźnego i kraju przyjmującego. Jak zauważają Mylonas i Žilović (2017), na politykę Ojczyzny wpływa profil ekonomiczny grupy etnicznej diaspory, jej status w wewnętrznych hierarchiach etnicznych, siła lobbowania oraz dynamika polityki partyjnej w państwie przyjmującym. Tworzenie się diasporalnych wspólnot etnicznych może prowadzić do zmiany postaw wobec kraju ojczyźnego.

Grossman (2024) w swoich badaniach podkreśla ważną rolę tożsamości etnicznej i narodowej oraz perspektyw powrotu emigrantów. Kraj pochodzenia może początkowo postrzegać tworzenie diaspory jako szkodliwe dla przyspieszania emigracji i zniechęcające do repatriacji i imigracji etnicznej. Autor podkreśla jednak specyfikę i znaczenie kształtowania się kapitału etnicznego diaspory w kraju przyjmującym w celu uzyskania rekompensaty za asymilację imigrantów w społeczeństwie przyjmującym i wzmocnienie ich przywiązania do Ojczyzny poprzez tworzenie nowo powstałych społeczności etniczne diaspory i ich powiązania ze starszymi społecznościami etnicznymi diaspory.

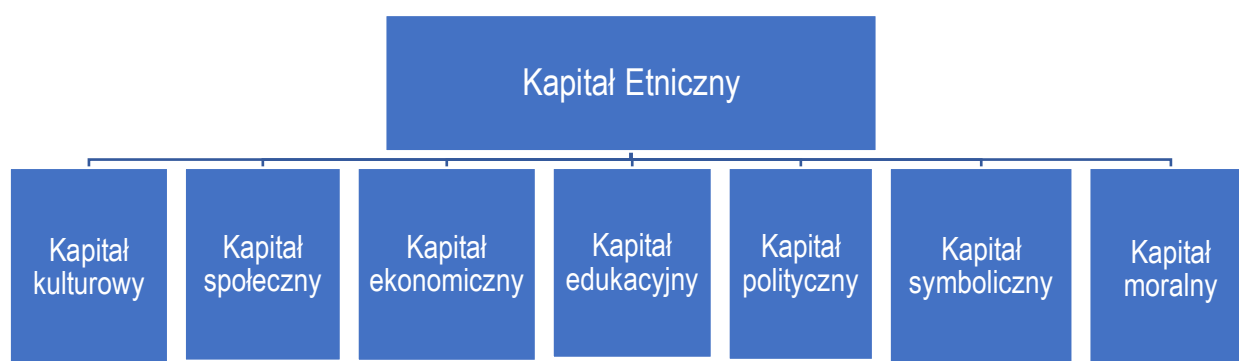
Kapitał etniczny to suma zasobów kulturowych, społecznych, ekonomicznych i innych, które są przechowywane i przekazywane wewnątrz grup etnicznych i wpływają na ich sukces społeczny i ekonomiczny. Kapitał etniczny pomaga zachować tożsamość, sprzyja mobilności społecznej i ekonomicznej oraz umożliwia integrację grup etnicznych w szersze społeczeństwo bez utraty ich specyficznej kultury. Zrozumienie mechanizmów wpływu migracji na społeczeństwo i gospodarkę pozwala budować politykę migracyjną, ale wymaga naukowego opisu, w szczególności w zakresie problematyki etnicznej.

2.2 Funkcjonalna struktura kapitału etnicznego

Kapitał etniczny to zestaw zasobów kulturowych, społecznych, ekonomicznych i innych odgrywa ważną rolę w kształtowaniu rozwoju społecznego i ekonomicznego grup etnicznych. Pojęcie kapitału etnicznego dzieli się na kilka *podkategorii funkcjonalnych*,

obejmujących kapitał kulturowy, społeczny, ekonomiczny, edukacyjny, polityczny, symboliczny i moralny. Kapitał kulturowy, według teorii Bourdieu (1979), odnosi się do społecznych struktur władzy i przemocy symbolicznej. Funkcjonalne elementy kapitału etnicznego służą jako mechanizmy pomagające utrzymać i rozwijać integrację społeczną, ekonomiczną i kulturową w obrębie grupy, a także jej interakcję z szerszym społeczeństwem. Pracują na różnych poziomach, zapewniając społeczności zasoby i wsparcie umożliwiające adaptację, zachowanie swojej tożsamości i odniesienie sukcesu w środowisku przyjmującym.

Struktura kapitału etnicznego.

Źr.: opr. wł.

Rysunek 2.4. Składniki funkcjonalne kapitału etnicznego tworzą złożony zestaw komponentów tworzących strukturę porządkującą rozważania w opracowaniu.

Na Rysunku 2.4. przedstawiono rodzaje kapitału tworzącego kapitał etniczny na podstawie przedstawionych w tym podrozdziale cech funkcjonalnych, pokazując mechanizmy oddziaływania kapitału etnicznego na wzrost gospodarczy kraju goszczącego.

Kapitał kulturowy obejmuje wiedzę, wartości, tradycje i język specyficzny dla danej grupy etnicznej i jest zasobem zapewniającym członkom wspólnot unikalny potencjał do socjalizacji i adaptacji, por. Jurczak (2023), Mielicka-Pawłowska (2018). *Kapitał kulturowy* obejmuje wiedzę, wartości, tradycje, język i inne elementy kulturowe specyficzne dla danej grupy etnicznej. Zapewnia członkom społeczności unikalne zasoby sprzyjające socjalizacji i adaptacji w społeczeństwie. Na kapitał kulturowy składają się m.in.: znajomość języka ojczystego i literatury; praktyki religijne lub ludowe istotne dla tożsamości narodowej; tradycje etniczne, zwyczaje, formy sztuki przekazywane z pokolenia na pokolenie. Znajomość języka ojczystego, praktyki religijne, tradycje etniczne i formy sztuki przekazywane są z pokolenia na pokolenie, por. Bartmiński (2019) i Zarycki (2009). Kapitał kulturowy jest ściśle powiązany z kapitałem społecznym i symbolicznym, wpływając na tożsamość kulturową i

przedsiębiorczość etniczną, por. Kruhlaya & Molenda (2021), Zarycki (2009). Dla mniejszości etnicznych, odrębność językowa odgrywa kluczową rolę w walce o uznanie i polityce tożsamości, por. Michna (2014)¹². W przypadku wojny rosyjsko-ukraińskiej począwszy od 2014 roku kwestia językowa i tzw. „ochrona ludności rosyjskojęzycznej” były przedstawiane przez propagandę rosyjską jako jedna z przyczyn wprowadzenia wojsk rosyjskich na terytorium niepodległej Ukrainy. Sytuacja ta w Ukrainie określana była jako „konflikt językowy”. Jest to wynik faktycznego wypierania języka ukraińskiego z wielu sfer społecznych na terytorium Ukrainy od czasu rozpoczęcia aktywnej rusyfikacji w połowie lat trzydziestych XX wieku¹³.

Kapitał społeczny w obrębie społeczności etnicznych obejmuje zasoby dostępne dla jednostek poprzez przynależność do grupy, poczucie wspólnej przynależności społecznej i sieciowej, por. Giorgas (2000). Odgrywa on kluczową rolę w przedsiębiorczości, szczególnie w przypadku grup imigrantów, por. Vershinina et.al. (2011), Kruhlaya i Molenda (2021). Jednak więzi etniczne stają się kapitałem społecznym tylko wtedy, gdy są mobilizowalne i użyteczne dla korzyści społecznych, w zależności od czynników takich jak wycena społeczna, położenie społeczne aktora i kontekst, por. Anthias (2007). Kapitał społeczny kształtuje się w sieci powiązań - powiązań wewnątrz społeczności etnicznej i interakcji pomiędzy jej członkami. Kapitał społeczny manifestuje się we wsparciu udzielany przez sieci etniczne (więzy rodzinne, społeczności, stowarzyszenia biznesowe). Dla powstawania kapitału społecznego ważne jest dostęp do zasobów więzi społecznych, wzajemnej pomocy oraz zbiorowe działania na rzecz poprawy warunków życia (np. wsparcie finansowe w czasach kryzysu, pomoc w zatrudnieniu).

Kapitał ekonomiczny grup etnicznych obejmuje różne tradycyjne formy kapitału oraz zasoby społeczne, kulturowe i ekonomiczne, które można przekształcić w działalność przedsiębiorczą, por. Vershinina et.al. (2011). Konwersja kapitału społecznego w kapitał ekonomiczny jest uwarunkowana cechami kulturowymi i zdolnością adaptacji do zmieniających się warunków ekonomicznych. Wspieranie przedsiębiorczości wśród marginalizowanych grup etnicznych ma kluczowe znaczenie dla ich włączenia społecznego i ekonomicznego do społeczeństwa informacyjnego, por. Osuch i Dwojak (2009). Kapitał

¹² W literaturze wskazuje się, że język śląski jest *in statu nascendi* (Tomasz Kamussella, Artur Czesak, Norman Davies, Jolanta Tambor, Bogusław Wyderka (2006), co ma wpływ na poziom kapitału etnicznego ludności śląskiej.

¹³ Stopniowo ograniczono używanie języka ukraińskiego w systemie oświaty, mediach i instytucjach rządowych. W latach 60. i 80. XX w., zwłaszcza za rządów Leonida Breżniewa, miała miejsce intensywna rusyfikacja Ukrainy.

społeczny i ekonomiczny w obrębie społeczności etnicznych są ze sobą ściśle powiązane, stanowiąc istotne zasoby dla jednostek, które mogą wykorzystać je zarówno do budowania więzi społecznych, jak i do rozwoju przedsiębiorczości. Kapitał społeczny staje się wartością tylko wtedy, gdy można go skutecznie wykorzystać. Dlatego wspieranie przedsiębiorczości marginalizowanych grup etnicznych odgrywa kluczową rolę w ich integracji społeczno-ekonomicznej. Kapitał ekonomiczny społeczności etnicznej lub jej członków obejmuje prawa własności, aktywa biznesowe lub inne formy własności należące do grupy etnicznej, tradycje gospodarcze, które przyczyniają się do zachowania zasobów finansowych (na przykład tradycje firm rodzinnych), przedsiębiorstwa etniczne, które wspierają integrację ekonomiczną członków grupy i zapewniają ekonomiczną stabilność.

Badania nad *kapitałem edukacyjnym* wśród grup etnicznych podkreślają jego znaczenie w mobilności międzypokoleniowej i awansie społeczno-ekonomicznym. Badania te pokazują, że kapitał społeczny społeczności etnicznych, obejmujący wspólne zasoby i sieci, odgrywa kluczową rolę w osiągnięciach edukacyjnych, por. Giorgas (2000). Pochodzenie rodzinne i czynniki kulturowe znacząco wpływają na osiągnięcia edukacyjne dzieci, przy czym niektóre grupy etniczne skuteczniej wykorzystują kapitał społeczny ze względu na silniejsze więzi rodzinne i wartości kolektywistyczne, por. Nauck *et al.* (1998), Giorgas (2000). Przekazywanie umiejętności między pokoleniami zależy nie tylko od wkładu rodziców, ale także od poziomu przeciętnych umiejętności grupy etnicznej, por. Borjas (1991). Silne więzi rodzinne i wartości kolektywistyczne w niektórych grupach etnicznych sprzyjają lepszemu wykorzystaniu zasobów społecznych oraz wyższych wyników edukacyjnych. Badania wskazują, że przekazywanie umiejętności i wiedzy między pokoleniami w społecznościach etnicznych ma kluczowe znaczenie dla sukcesu kolejnych generacji, zarówno w edukacji, jak i w sferze zawodowej. Kapitał edukacyjny uwzględnia poziom wykształcenia i wiedzy grupy etnicznej. Kapitał edukacyjny charakteryzują tradycje uczenia się i zawodowego doskonalenia w rozwoju kariery, korzyści płynące z uczestnictwa w instytucjach edukacyjnych tworzonych lub wspieranych przez grupy etniczne oraz wartości etniczne, które wspierają proces zdobywania wiedzy i umiejętności.

Kapitał polityczny grup etnicznych obejmuje ich udział w procesach politycznych i zdolność wpływania na decyzje polityczne. Kapitał polityczny grupy wynika z pełnienia ról przedstawicielskich w instytucjach politycznych przez członków grupy, co prowadzi do wpływu na procesy legislacyjne lub lobbowanie na rzecz interesów grupy np. przez stowarzyszenia lub partie etniczne, por. Kantyka i Kantyka (2020), Rybiński *et al.* (2013).

Pogląd ten wspiera badanie empiryczne wpływu kapitału społecznego grup inicjatywnych na proces legislacyjny w Polsce, które przeprowadzono na próbie 1365 ustaw uchwalonych w latach 1990-2011. Wyniki tego raportu dowodzą wielkiej skali interesów grup nacisku, które dążą do wywierania wpływu na proces legislacyjny, bieżącą sytuację gospodarczą kraju i stan finansów publicznych. Kapitał polityczny obejmuje udział członków grupy etnicznej w politycznej grze interesów poza krajem ojczystym zdolność wpływania na decyzje polityczne. Elementy kapitału politycznego są odzwierciedlone w indywidualnej lub sformalizowanej etnicznej reprezentacji w instytucjach politycznych (posłowie, władze lokalne). Efektem posiadania kapitału politycznego jest zdolność wpływania na procesy legislacyjne i inne procesy polityczne poprzez stowarzyszenia lub partie etniczne, lobbowanie na rzecz interesów swojej grupy na poziomie lokalnym lub krajowym.

Kapitał symboliczny grup etnicznych obejmuje zasoby dostępne poprzez przynależność do społeczności, w tym wspólną przynależność społeczną i dostęp do instytucji. Kapitał ten odgrywa kluczową rolę w zachowaniu lokalnej tożsamości i kształtowaniu przyszłości społeczności, por. Fedor (2020). Kapitał symboliczny może wpływać na plany edukacyjne i wybory zawodowe, przy czym jednostki zamożne wybierają prestiżowe kierunki lub zgodne z osobistymi preferencjami, podczas gdy osoby o niższym statusie materialnym kierują się bezpieczeństwem ekonomicznym, por. Nalaskowski i Zientarski (2013). Kapitał symboliczny znacząco wpływa na społeczne, ekonomiczne i kulturowe aspekty życia grup etnicznych. Kapitał symboliczny jest związany ze zdolnością do manifestowania swojej tożsamości wyrażonej w przedmiotach (symbolach materialnych) sygnalizujących wyobrażenia o znaczeniu grupy etnicznej w społeczeństwie (tryzub, godło państwa, et.al.). Symbole te są nośnikami wartości i tradycji, które umożliwiają grupie zaznaczenie swojej obecności w przestrzeni społecznej, budując jej prestiż i wpływ. Skalę kapitału symbolicznego określają poziomy uznania, prestiżu, autorytetu grupy etnicznej. Kapitał symboliczny jest więc narzędziem kształtowania tożsamości zarówno wewnętrznej, jak i w relacjach z szerszym społeczeństwem.

Kapitał moralny obejmuje rozwój etyczny i wspiera efektywność biznesową, por. Wódka (2016). Ma on istotne implikacje społeczne i ekonomiczne. W przypadku grup etnicznych kapitał moralny wpływa na przedsiębiorczość etniczną wśród imigrantów, por. Kruhlaya i Molenda (2021). Teoria tzw. *moralnej natury współpracy* (ang. *Morality-as-Cooperation*) wiąże uniwersalne wartości moralne z zachowaniami kooperacyjnymi, por. Landowska (2021). Grupy etniczne, np. Kaszubi, posiadają odrębną świadomość moralną

zakorzenioną w ich doświadczeniach kulturowych, por. Skorowski (1995). Kapitał moralny, który rozwija etyczne wartości kooperacyjne, wpływa na efektywność biznesową i ma istotne implikacje społeczne, szczególnie w kontekście przedsiębiorczości etnicznej. Łącząc te zasoby, społeczności etniczne skutecznie wykorzystują zarówno wartości moralne, jak i kapitał społeczny, by wspierać rozwój kolejnych pokoleń oraz wzmacniać swoją pozycję w szerszym społeczeństwie. *Kapitał moralny i kapitał etyczny* budują wspólne zasady moralne i normy etyczne członków grupy etnicznej odzwierciedlane przez podejmowanie działań chwalebnych, które są zgodne z wartościami moralnymi. Kapitał moralny jest źródłem postaw manifestowanych przez wysoki poziom solidarności i wzajemnej pomocy w ramach społeczności oraz zaufanie istniejące między członkami grupy w oparciu o wspólne normy moralne i etyczne.

Kapitał społeczny, ekonomiczny, edukacyjny, moralny, polityczny i symboliczny stanowią integralne elementy funkcjonowania społeczności etnicznych i ich interakcji z szerszym społeczeństwem. Kapitał społeczny wspiera przedsiębiorczość i edukację, podczas gdy kapitał ekonomiczny i edukacyjny odgrywają kluczową rolę w adaptacji i rozwoju grup etnicznych. Kapitał moralny wzmacnia etyczne podstawy działania tych społeczności, a polityczny pozwala im wpływać na procesy legislacyjne oraz walczyć o uznanie i tożsamość. Z kolei kapitał symboliczny odgrywa istotną rolę w kształtowaniu lokalnej tożsamości, wpływając na wybory zawodowe i plany edukacyjne, przyczyniając się do ogólnego społecznego i kulturowego rozwoju grup etnicznych.

Reasumując, zdefiniowany wcześniej kapitał etniczny można traktować jako zbiór zasobów kulturowych, społecznych, ekonomicznych i innych, które są gromadzone i dziedziczone w obrębie grup etnicznych i mające wpływ na sukces społeczny i gospodarczy. Kapitał etniczny jest ważnym elementem wsparcia i rozwoju społeczności etnicznych. Pomaga zachować tożsamość, sprzyja mobilności społecznej i ekonomicznej, a także zapewnia integrację grup etnicznych z szerszym społeczeństwem, nie tracąc przy tym specyfiki kulturowej.

2.3 Polityka migracyjna w kontekście kapitału etycznego

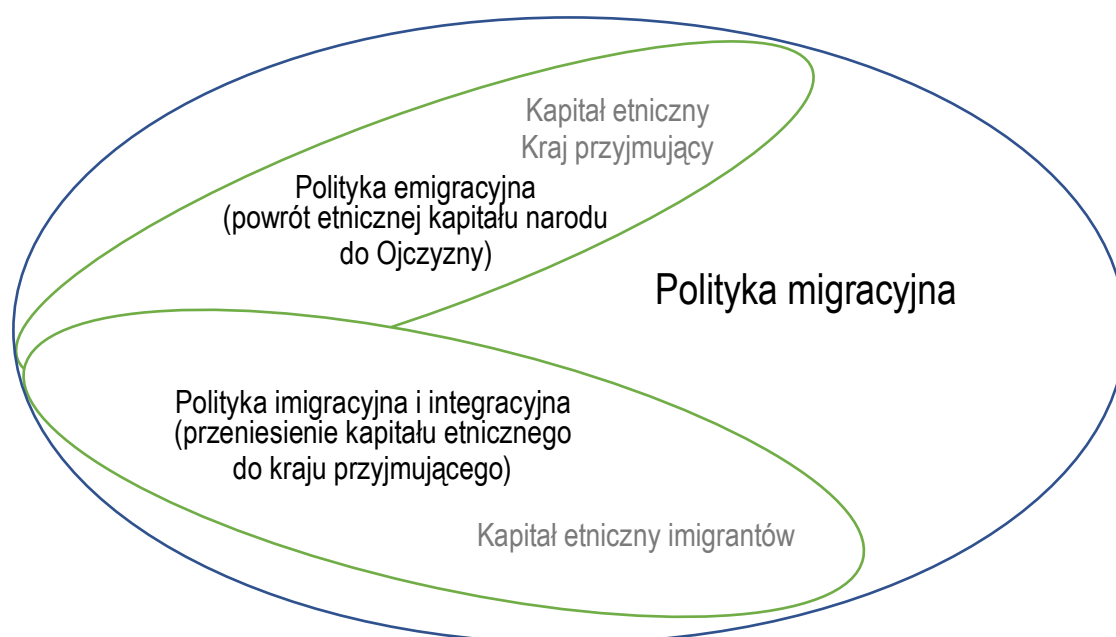
Analiza teoretycznych podstaw kształtowania i przestrzennego mechanizmu wpływu kapitału etycznego na wewnętrzne i zewnętrzne środowisko krajów przyjmujących dowodzi, że kształtowanie kapitału etycznego diaspory imigrantów w kraju przyjmującym może stać się ważnym narzędziem utrzymywania więzi między imigrantami i ich krajem ojczystym oraz wpływa na kształtowanie polityki migracyjnej kraju przyjmującego. Dlatego mechanizmy te są uwzględniane w kształtowaniu polityki migracyjnej kraju przyjmującego imigrantów.

Przyjazna polityka imigracyjna i integracyjna dąży do korzystania z kapitału etnicznego imigrantów. Polityka migracyjna kraju powinna dotyczyć dwóch ważnych elementów (por. Rysunek 2.5) jakimi są:

- polityka emigracyjna (powrót etnicznej stolicy narodu do Ojczyzny);
- polityka imigracyjna, która obejmuje mechanizmy integracyjne służące adaptacji imigrantów w środowisku kraju przyjmującego (transfer kapitału etnicznego innego narodu do kraju przyjmującego).

Dwustronna polityka migracyjna kraju w zakresie imigracji ma na celu nie tylko zrekompensowanie utraty rdzennego kapitału etnicznego, ale także zapewnienie zrównoważonego wzrostu potencjału narodowego. Osiąga się to poprzez przyciąganie wykwalifikowanych specjalistów, inwestorów i innych grup imigrantów, którzy mogą wnieść znaczący wkład w gospodarkę i rozwój społeczny.

Elementy składowe polityki migracyjnej kraju

Źr.: opr. wł.

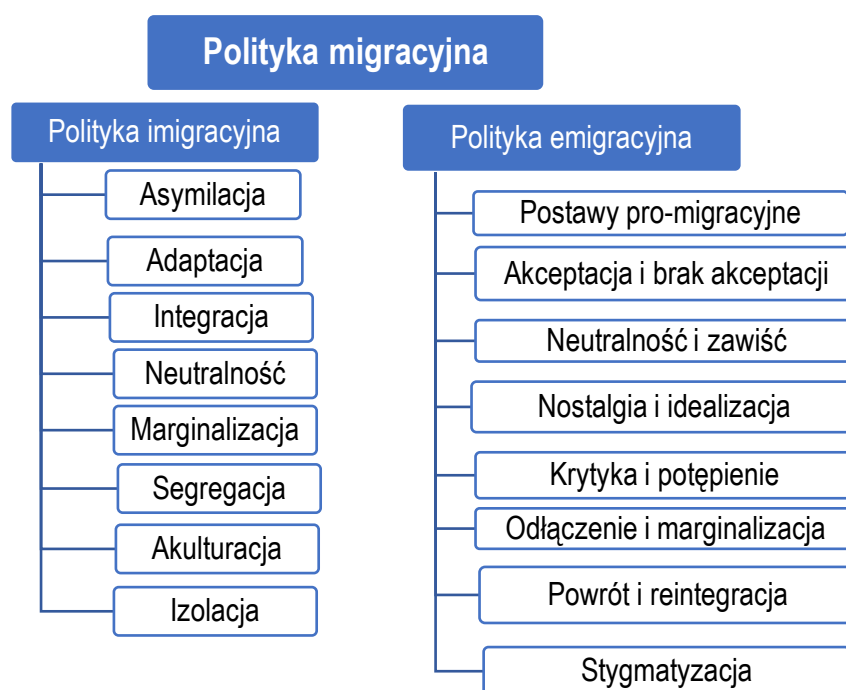
Rysunek 2. 5. Na politykę migracyjną kraju składają się dwa obszary. Polityka migracyjna ukierunkowana jest na równoważenie odpływu rodzimego kapitału etnicznego przez korzyści związane z przyływem do kraju ojczystego kapitału etnicznego krajów przyjmujących migrantów.

Rysunek 2.5. pokazuje, że emigracja, imigracja i uchodźcy wojenni budują politykę migracyjną. Polityka migracyjna zmierza do równoważenia utraty kapitału etnicznego i obejmuje tworzenie sprzyjających warunków adaptacji i integracji przybyszów, wspieranie ich rozwoju zawodowego, a także zachowanie różnorodności kulturowej wspierającej

tożsamość narodową. Szczególną uwagę należy zwrócić na utrzymanie więzi z diasporą i zaangażowanie jej w udział w rozwoju kraju, co pozwala skuteczniej zrekompensować straty rdzennej ludności i wzmocnić podstawy gospodarcze i społeczne państwa.

Rysunek 2.6. przedstawia aspekty behawioralne przejawiane w zachowaniach mieszkańców krajów przyjmujących nakierowanych na imigrantów i uchodźców wojennych mogą być efektem działania zróżnicowanych mechanizmów lub strategii zarządzania wpływem na adaptację społeczną, integrację i relacje ze społeczeństwem przyjmującym lub rodzimym

Aspekty behawioralne w polityce migracyjnej

Źr.: opr. wł.

Rysunek 2. 6. *Polityka migracyjna rozpada się na dwie rozłączne grupy złożonych zachowań, które w opracowaniu badane są jako różne podejścia z uwzględnieniem ich specyfiki.*

Rysunek 2.6. przedstawia różne podejścia, które zarówno kraj przyjmujący (imigracyjny), jak i kraj pochodzenia (emigracyjny) mogą przyjąć wobec migrantów.

Jednym z centralnych pojęć jest "marginalizacja", która występuje w obu politykach – zarówno imigracyjnej, jak i emigracyjnej – i stanowi poważne zagrożenie dla migrantów. W polityce imigracyjnej marginalizacja oznacza brak możliwości lub niechęć migrantów do pełnego przystosowania się do życia w kraju przyjmującym. W efekcie, osoby te mogą być wykluczone zarówno z kultury kraju pochodzenia, jak i z kultury kraju przyjmującego, co

proceeds to social isolation. In the policy of emigration marginalization is linked with disconnection from the native community and lack of support after return. Emigrants, who leave the country, may encounter misunderstanding or criticism for their decisions, which can lead to alienation both in the native country and in the new place. In both cases marginalization is disadvantageous for migrants, as it hinders their full participation both in the social life of the host country and in relations with the native country.

The most important of these mechanisms are:

- *adaptacja* - adaptation of immigrants to new living conditions in the host country by maintaining native cultural traits;
- *asymilacja* - assimilation of immigrants into the host country's culture by maintaining native cultural traits;
- *integracja* - active participation in the life of the host country based on trust and mutual respect for different cultures;
- *marginalizacja* - inability or unwillingness to accept the host country's culture, which can lead to alienation of individuals from their native culture and social exclusion;
- *segregacja* - parallel cultural functioning of individuals or groups in the host country's society and limitation of contact to a necessary minimal sphere;
- *akulturacja* - process of violent cultural change, occurring in a situation of close and long-term contact between different ethnic and national groups, and assimilation of the dominant culture at the expense of the native one, Internet¹⁴;
- *izolacja* - leads to the breaking or weakening of ties between people, and as a result - lowering of the level of trust, cooperation and mutual aid in the host country.

Behavioral aspects of migrants in the native country are determined by the following mechanisms that shape the process of the migrant's adaptation to the prolonged stay in the foreign country:

- *idealizacja kraju ojczystego* - idealization of the native country, connected with nostalgia and idealization of experiences in the foreign country perceived as successes or models in the native country;

¹⁴ Pazderski F. (2024) <https://cbh.pan.pl/pl/akulturacja>, data dostępu: 25.08.2024

- *idealizacja kraju przyjmującego* - naturalny etap procesu adaptacji - zastępowana obrazem bardziej realistycznym stanowiącym mechanizm obronny pozwalający unikać rozczarowań i lepiej zintegrować się z nowym otoczeniem;

Aspekty behawioralne w postawach społeczeństwa ojczystego w odniesieniu do determinowane są przez następujące postawy:

- *neutralność lub zawiść* to postrzeganie emigrantów ludzi niezasłużonego sukcesu niesłusznie traktowanych jako wzory do naśladowania;
- *krytyka i potępienie* występujące w warunkach dużych różnic zamożności mieszkańców kraju ojczystego i przyjmującego i przejawiane w okazywaniu zazdrości wobec emigrantów i w domniemaniu materialnych pobudek decyzji o migracji kosztem troski o bliskich lub społeczeństwo.
- *odłączenie i marginalizacja* ujawnione w krytyce decyzji emigrantów o opuszczeniu ojczyzny, postrzeganie takiej decyzji jako niepożądanego w czasie konfliktu lub niestabilności, a skrajnych przypadkach potępienie takiej decyzji oceniane w kategoriach zdrady kraju. Skutkiem tego mechanizmu może być utrata kontaktu ze ojczystym społeczeństwem, zwłaszcza w przypadku migracji długoterminowej lub w sytuacji braku wsparcia lokalnej społeczności kraju przyjmującego. W skrajnym przypadku negatywna percepcja decyzji o emigracji może prowadzić zerwania więzi z rodziną i przyjaciółmi.
- *kwestionowanie powrotu i reintegracji* emigrantów w kraju ojczystym. Choć z jednej strony wnoszą inspiracje, umiejętności i doświadczenie, to natykają się na bariery związane z zmianami, które zaszły pod ich nieobecność lub reewaluacji ich wartości kulturowych.
- *stygmatyzacja* - emigrantów mogą postrzegać jako tych, którzy „zdradzili” ojczysty kraj.

Postrzeganie migrantów w kraju pochodzenia jest procesem złożonym i wielowymiarowym, zależnym od kontekstu społecznego, gospodarczego i kulturowego. Przedstawione tu mechanizmy i postawy związane z relacjami migrantów w kraju ojczystym i przyjmującym były przedmiotem badań. Celem tych badań było udzielenie odpowiedzi na pytanie o skuteczność wdrażania polityki migracyjnej.

W kontekście kształtowania polityki emigracyjnej kraju w celu wspierania postaw obywatelskich lub łagodzenia napięć społecznych w okresie powojennym warto rozważyć następujące kroki: tworzenie programów reintegracji obywateli powracających z emigracji, kształtowanie polityki wsparcia społecznego dla osób przesiedlonych, zaangażowanie

diaspory w rozwój kraju, wsparcie psychologicznej adaptacji obywateli oraz kampanię informacyjną na rzecz jedności narodowej i współpracy w okresie powojennym.

Globalne trendy w polityce migracyjnej kształtowane są przez kilka kluczowych czynników. Z jednej strony Salt (1987) określa wpływ istniejących mniejszości, nielegalnej migracji i kryzysu uchodźczego na stosunki państw i kształtowanie polityki migracyjnej. Z kolei Bailey (2015) na pierwszy plan wysuwa rolę państwa, które dominuje w systemie zarządzania polityką migracyjną, co wpływa na napływ migrantów. Dlatego konieczne jest zdaniem Baileya rozumienie mechanizmu interakcji i określenie pozycji dominującej oraz tego, co dokładnie tę pozycję wyróżnia. Natomiast Yu (2022) podkreśla złożoność imigracji, biorąc pod uwagę jej wymiar gospodarczy, polityczny i społeczny, a także potrzebę wieloaspektowego podejścia do polityki, por. Massey (2004) podkreśla rolę globalnej ekspansji rynkowej w stymulowaniu migracji międzynarodowej, przy czym kraje rozwinięte koncentrują się na kosztach i regulacjach dotyczących imigrantów. Reasumując, badania te podkreślają wieloaspektowy charakter polityki migracyjnej kształtowanej przez globalną dynamikę gospodarczą, polityczną i społeczną.

Polityka migracyjna Unii Europejskiej koncentruje się na integracji obywateli państw trzecich ze społecznościami przyjmującymi ze szczególnym naciskiem na uczestnictwo w rynku pracy i walkę z dyskryminacją, por. Klymchuk (2020). Priorytety te są zgodne z światowym trendem polityki migracyjnej. Trend ten wyznacza dążenie do regulowania przepływów migracyjnych tak by stymulowały rozwój gospodarczy. Istnieje jednak ogólna tendencja rządów do utrzymywania lub zmniejszania wskaźników migracji, por. Facchini (2018). Skuteczne zarządzanie migracjami może przynieść korzyści zarówno krajom przyjmującym, jak i krajom pochodzenia, ale jest to zadanie złożone i trudne, por. Katseli (2006).

Klymchuk (2020) wskazuje, że polityka migracyjna UE to złożony system następujących czterech kluczowych elementów: instytucji, aktów politycznych i prawnych, wsparcia informacyjnego oraz komponentów ekonomiczno-organizacyjnych. Elementy współtworzą ramy prawne dla legalnej migracji zarobkowej, z uwzględnieniem integracji migrantów ze społecznościami przyjmującymi, por. Korolova (2021). Polityka ta jest jednak nadal w dużej mierze regulowana indywidualnie przez poszczególne państwa członkowskie, co prowadzi do różnych postaw wobec migrantów, por. Klymchuk (2020). Unia Europejskie przyjęła również globalne podejście do migracji, wykorzystując środki takie jak umowa TREVI, Schengen i Europejski Fundusz Powrotów Imigrantów, por. Ślęzak (2018). W ostatnim czasie polityka zmieniła priorytety dążąc do wzmocnienia działań na rzecz

zwalczania nielegalnej migracji, wspierania legalnej migracji i integracji imigrantów ze społeczeństwem Europy Zachodniej, por. Sadykova (2018).

W literaturze wskazuje się także na złożoność oddziaływania kapitału ludzkiego na rodzinę, środowisko biznesowe oraz w kontekście transformacji społecznej. W szczególności Goulbourne (2003) twierdzi, że związek między pochodzeniem etnicznym a kapitałem społecznym wpłynął na debatę polityczną na temat etniczności i rodziny. Jednak trwałość kapitału społecznego w sieciach etnicznych jest kwestią złożoną, zwłaszcza w kontekście brytyjsko-azjatyckiej społeczności biznesowej, por. Janjuha-Jivraj (2003). por. Pizzio (2018), zwraca uwagę na te cechy etnicznego kapitału społecznego, które są narzędziem transformacji społecznej i jednocześnie mechanizmem rozwoju społeczności lokalnej. Pizzio przekonuje, że znaczenie społecznego kapitału etnicznego dla rozwoju społeczności w regionie wynika z jego ważnej roli w procesie poszerzania tematów podejmowanych w debacie politycznej i ujmowanych w projektach rozwojowych. Wynika to z faktu, że kapitał etniczny zwiększa on zaangażowanie oraz integrację aktorów społecznych w procesach zarządzania rozwojem lokalnym, aktorów, i co niemniej ważne - zmniejsza różnice statusu społecznego i poszerzenie pola aktywności gospodarczej. Szczególnie istotnym wątkiem w tych badaniach są problemy etycznej polityki migracyjnej.

Z opracowania wynika, że migranci mogą doświadczać różnych procesów integracji, takich jak adaptacja, asymilacja, czy segregacja, w zależności od ich zdolności do przystosowania się do nowego otoczenia. Kapitał etniczny, który łączy zasoby finansowe, społeczne i ludzkie, odgrywa kluczową rolę w gospodarce miast imigracyjnych. Istotne są także aspekty behawioralne i postawy wobec migrantów w krajach pochodzenia, co wpływa na relacje z tymi, którzy pozostali. Globalna polityka migracyjna, w tym w ramach Unii Europejskiej, kładzie nacisk na integrację i zwalczanie dyskryminacji.

2.4 Kapitał etniczny - aspekty socjologiczne

W niniejszym opracowaniu grupę jednostek uważamy za **wspólnotę**, jeśli ma ona wspólną tożsamość i tworzy trwałe więzi wynikające z członkostwa we wspólnocie. Ta tożsamość i stabilne społeczne poczucie więzi ze swoją grupą odróżnia grupę od innych grup. Jeśli wspólna tożsamość opiera się na przynależności do jednego wspólnego systemu etnicznego, to wspólnota nazywana jest grupą etniczną.

W opracowaniu korzystamy także z pojęcia wspólnota, aby odróżnić sytuacje, w których poczucie przynależności grupowej wynika z przesłanek związanych z działaniem i

interakcjami lub jest przez nie zdominowana. Ważnymi cechami sieci są hierarchia wewnętrzna oraz potencjał do łączenia się z innymi sieciami.

Wspólnota etniczna to wzajemnie powiązana sieć relacji i interakcji w obrębie określonej grupy etnicznej. Sieci te powstają w oparciu o wspólne pochodzenie etniczne, kulturę, język i często bliskość geograficzną. Wspólnoty etniczne zorganizowane są przez kręgi wzajemnie powiązanych elementów, w tym jednostek, organizacji, które mogą też być związane z konkretnymi systemami interakcji, w tym z powiązaniem poprzez użytkowanie urządzeń.

Ważnymi przykładami w wspólnotach etnicznych są wspólnoty chińskie, indyjskie i latynoskie. Chińskie Wspólnoty biznesowe tworzone są przez rozległe sieci społeczne w całym świecie. Tworzą je wspólnoty rodzinne i klanowe wspierające się w przedsięwzięciach biznesowych, dzieleniu się informacjami rynkowymi i gwarancjami finansowymi. Wspólnota diaspory indyjskiej utrzymuje więzi w formie organizacji kulturalnych, stowarzyszeń zawodowych i klubów, co pomaga promować kulturę indyjską i wspierać działalność gospodarczą. Wspólnota Latynosów z USA wspiera nowych imigrantów w znalezieniu pracy, mieszkania i edukacji oraz organizuje festiwale kulturalne i inne inicjatywy na rzecz praw Latynosów.

Kapitał społeczny wspólnoty, a więc także kapitał etniczny można badać uwzględniając charakter interakcji w sieci społecznej. *Etniczny kapitał wewnątrzgrupowy* (krótko: *wewnętrzny*) tworzą powiązania między członkami rodziny a bliskimi przyjaciółmi, ludźmi podobnymi pod względem poziomu życia, wykształcenia, miejsca zamieszkania, z którymi łączą nas wspólne problemy. Ten rodzaj interakcji rzadko jest korzystny społecznie, ale często przynosi korzyści jednostkom. Kapitał wewnątrzgrupowy powstaje w sieciach rodzinnych i przyjacielskich i można go intuicyjnie identyfikować z komunikacją z rodziną i przyjaciółmi.

Pomostowy kapitał etniczny (krótko: *wewnętrzny*) powstaje poprzez dobrowolny udział w różnego rodzaju organizacjach, takich jak kulturalne, zawodowe, polityczne lub religijne. Nakład czasu na komunikację związaną z tymi kapitałami może służyć jako miara intensywności potencjału wynikającego z dostępnego czasu, możliwości, wiedzy, umiejętności i talentu członka grupy etnicznej. Kapitał międzygrupowy rozszerza się poprzez powiązania między jednostkami o różnych cechach demograficznych, między różnymi instytucjami i społecznościami lokalnymi. Jego potencjał może być wykorzystywane do przekazywania informacji, technologii i dystrybucji dostępu do instytucji.

Społeczności etniczne mogą osiągać wiele korzyści, ale nie są wolne od zagrożeń. Do tych ostatnich należy dualistyczny charakter poczucia przynależności społecznej, co stwarza alternatywę włączenie albo inkluzywność. Silna tożsamość etniczna może ograniczać

interakcję z innymi społecznościami i potencjalnie przyczyniać się do wyłączenia z innych społeczności, a także w warunkach funkcjonowania przy ograniczonych zasobach utrudniać dostęp do zasobów szerszych, poza społecznością etniczną. Silne wspólnoty etniczne mogą być postrzegane jako zagrożenie w społeczeństwie przyjmującym, w którym wyzwala się mechanizmy obronne. W takim przypadku pojawiają się postawy dyskryminacyjne, zwłaszcza przy znacznym zróżnicowaniu ekonomicznym i niskim poziomie świadomości kulturowej imigranckiej grupy etnicznej.

Dynamika wspólnot etnicznych – wzrost i rozwój – może być dziedziczona, ale może też narastać w organicznych lub traumatycznych procesach społecznych. W niniejszym opracowaniu się społeczność uchodźców wojennych. Trauma wojenna silnie ingeruje w etniczny kapitał uchodźców. Wojna prowadzi do rozbicia struktur rodzinnych, lokalnych i globalnych, procedur administracyjnych, racjonalności ekonomicznej, wpływa na relacje w środowisku wewnętrznym jednostek, a w przypadku uchodźców w nowej przestrzeni geograficznej zmusza ich do zmierzenia się z nowym otoczeniem zewnętrznym. Wojna ma więc dramatyczny wpływ na kapitał etniczny, zmieniając nie tylko materialne, ale i niematerialne zasobom wspólnoty etnicznej.

Kapitał etniczny odgrywa decydującą rolę w transformacji struktury instytucjonalnej systemu społeczno-gospodarczego w relacjach transgranicznych. Transgraniczne systemy społeczno-gospodarcze obejmują skomplikowane interakcje ponad podziałami wyznaczonymi przez granice państwowe. Systemy te charakteryzują specyficzne ramy instytucjonalne wpływające na funkcjonowanie sektorów gospodarki i bieguny wzrostu, stanowiąc istotne przesłanki kształtujące strategie rozwoju, por. Slusarciuc (2016). Zjawisko uchodźstwa na oddziaływanie kapitału etnicznego systemy społeczno-gospodarcze ma charakter transgraniczny. Wpływa na złożone interakcje ponad granicami państwowymi interweniując w rozwiązania krajowe instytucjonalne, co prowadzi do zmian tych instytucje i tworzenie swoistego globalnego podsystemu regulacyjnego¹⁵, który wpływa na funkcjonowanie krajowych gospodarek i krajowe strategie rozwoju. Podsystem ten powstaje w wyniku tworzenia i prowadzenie wspólnej polityki w sprawach o podłożu etycznym.

Transgraniczny charakter kapitału etnicznego może być traktowany jako czynnik ryzyka związanego z dodatkową niepewnością. Kapitał etniczny jest cennym zasobem niematerialnym i jednocześnie narzędziem i zasobom dla różnych społeczności, a jego charakterystyka jest cechą specyficzną dla tych wspólnot. Można go wykorzystać w

¹⁵ Wpływ kapitału etnicznego na różne aspekty funkcjonowania tych systemów i powstawaniu instytucji, których działanie podlega regulacjom o ponadnarodowym zasięgu można określić jako meta-instytucję, mającą ważny wpływ na integrację społeczną i ekonomiczną.

mechanizmach społecznej adaptacji do realiów kraju goszczącego. Adaptacja sprzyja przekształcaniu kapitału społecznego w korzyści materialne i niematerialne. Oznacza to, że nieefektywne korzystania z kapitału społecznego, w tym - etnicznego marnotrawstwa.

Reasumując, pojęcie kapitału stale poszerza swoje znaczenie wraz ze wzrostem rozumienia złożoności procesów (w tym usług, technologii oraz wartości niematerialnych i prawnych). Wartości niematerialne związane z kulturą i interakcjami społecznymi są w opracowaniu określane jako *zasób etniczny* lub *kapitał etniczny wewnętrzny lub zewnętrzny*.

Terminologia i przegląd literatury przedstawione w tym rozdziale pozwalają na precyzyjną charakteryzację wpływu czynników etnicznych na procesy społeczno-gospodarcze kraju ojczystego i kraju przyjmującego. W szczególności okazuje się, że zasób niematerialny – kapitał etniczny staje się systemowym elementem kształtowania polityki publicznej w obszarze polityki migracyjnej zarówno w ojczyźnie, jak i w kraju przyjmującym uchodźców i emigrantów ekonomicznych, por. Rysunek 2.5. Okazuje się, że w przypadku braku polityki migracyjnej ważne jest dla jej kształtowania uwzględnienie specyfiki kapitału etnicznego. W następnym rozdziale skoncentrowano się na diasporach uchodźców wojennych i opisie struktury mechanizmów wpływu ich kapitału etnicznego na społeczność kraju ojczystego i kraju przyjmującego. W szczególności w kolejnym rozdziale przedstawiona jest podział zróżnicowanych oddziaływań wynikających z kapitału etnicznego między społecznością uchodźców w kraju ojczystym i w krajach przyjmujących tworzy ramy koncepcyjne, które krótko będziemy nazywać “segmentacją”.

3 Kapitał etniczny uchodźców – teoria (model) i struktura

Poprzednie rozważania dowodzą, że struktura kapitału etnicznego i model dynamiki kapitału etnicznego w relacjach z otoczeniem przyczynia się do zrozumienia procesów transformacyjnych i systematyzacji proefektywnościowych zmian. Także przestrzenne mechanizmy zmian kapitału etnicznego w procesach migracyjnych oraz zróżnicowanie kapitału etnicznego migrantów i kapitału etnicznego kraju przyjmującego w sytuacji rozbieżności tych etnicznych kapitałów są okolicznością wymagającą uwzględnienia.

W rozdziale 3, w podrozdziale 3.1. opisuje metodologiczne podstawy analizy kapitału wspólnot etnicznych, w szczególności w kontekście przedsiębiorczości i ekonomii diaspor. Wykorzystując koncepcje kapitału społecznego oraz sieci migracyjnych, autorzy badają wpływ kapitału grup etnicznych na gospodarkę miast imigranckich, ich rolę w globalizacji, a także ryzyka przekształcenia tych miast w etniczne getta. Tekst wspomina również o wyzwaniach związanych z badaniem gospodarki wspólnot etnicznych, zwłaszcza w kontekście miejskim, oraz wpływie tych wspólnot na procesy globalizacji i rozwój gospodarczy. W podrozdziale 3.2. - wskazano, że proces tworzenia rekomendacji dla polityki migracyjnej wymaga uwzględnienia perspektywy indywidualnej, grupowej, krajowej i międzynarodowej. Opisano złożone procedury prawne i administracyjne związane z uzyskaniem statusu obywatelstwa dla osób z statusem uchodźcy oraz wpływ różnych czynników na adaptację migrantów. W analizie uwzględniono koncepcję kapitału etnicznego, który obejmuje zarówno wewnętrzne (utrata pracy, zerwanie kontaktów z rodziną), jak i zewnętrzne atrybuty (język, kultura). Struktura metodologiczna obejmują fazy migracyjne, kohorty populacji oraz interakcje między krajami pochodzenia i przyjmującymi. Mechanizmy opisują wpływ subpopulacji uchodźców na ich otoczenie w krajach ojczystych i przyjmujących.

3.1 Aspekty metodologiczne

Podstawą metodologiczną dalszej analizy są koncepcje, podejścia, metody (m.in. teorie kapitału ludzkiego i kulturowego, teoria tzw. granicy etnicznej, teoria rasy, teorie cech, teorie adaptacji, teorie przywództwa płci). Analizy te łączą w sobie dwie ważne tradycje teoretyczne – teorię kapitału społecznego oraz teorię sieci migracyjnych wykorzystane w ramach podejścia systemowego.

Kapitał etniczny jest konceptualizowany jako połączenie kapitału finansowego, ludzkiego i społecznego specyficznego dla społeczności etnicznych, por. Zhou & Lin (2007). Literatura prezentuje modele wyjaśniające przedsiębiorczość etniczną, w tym *model form*

kapitału, por. Nee & Sanders (2001), *podejście rozmieszczania mieszanego*, por. Vershinina *et al.* (2011) i *teorię klubów*, por. Galbraith *et al.* (2007). Nee i Sanders (2001) dowodzą, że imigranci, którzy przybywają z niskim kapitałem finansowym oraz ludzkim i kulturowym, częściej znajdują pracę w gospodarce etnicznej, natomiast imigranci posiadający kapitał ludzki i kulturowy, który jest wymienny w społeczeństwie przyjmującym, zdobywają zatrudnienie w szerszym głównego nurtu gospodarki. Ramy te uwzględniają takie czynniki, jak struktury możliwości, konteksty instytucjonalne i różnice wewnątrz etniczne, por. Arjona Garrido & Checa Olmos (2006), por. Vidicki (2020).

Kształtowanie kapitału etnicznego diaspory pozwala na wzmocnienie potencjału społeczno-gospodarczego regionu. Lin (1998) dodaje do tego, omawiając ponowną ocenę miejsc etnicznych w miastach będących bramami imigracyjnymi, podkreślając rolę etnicznych przedsiębiorców, działaczy społecznych i artystów w tym procesie.

Miasta imigracyjne, które są tworzone przez kapitał etniczny jednej diaspory, jeśli pokonają groźbę stania się etnicznymi gheftami, mogą równoważyć deindustrializację i upadek miast, tworząc i rozbudowując miejsca wymiany pracy, kapitału, towarów i kultury w nowej globalnej gospodarce. Na gospodarkę miast imigracyjnych wpływ ma bowiem potencjał ekonomiczny etnicznego kapitału diaspory. Koncepcja gospodarki etnicznej w miastach, a w szczególności wykorzystanie potencjału ekonomicznego kapitału etnicznego diaspory, jest mało zbadana i stanowi naukowe wyzwanie w tym obszarze.

Demchuk (2009) rozważając kształtowanie się potencjału gospodarczego w miastach z udziałem kapitału etnicznego diaspory wskazuje, że jest to złożony proces, którego analiza i objaśnienie wymaga solidnych podstaw metodologicznych. Wpływ tego potencjału gospodarczego można badać w różnych sektorach. Integracja kapitału etnicznego z przestrzenią globalną odgrywa również znaczącą rolę we wzmacnianiu potencjału ekonomicznego kapitału diaspory etnicznej. Powstająca gospodarka etniczna oznacza tworzenie i rozwój instytucji, społecznych sieci lub symbolicznych przestrzeni ponadnarodowych - imigracyjnych miast etnicznych mających ważny wkład do procesów globalizacji gospodarczej i kulturowej.

Ekonomia etniczna to gałąź nauk ekonomicznych, która bada wpływ grup etnicznych na procesy, struktury i wyniki gospodarcze, bada cechy kulturowe, historyczne i społeczne różnych grup etnicznych oraz ich wpływ na zachowania gospodarcze, produktywność, produkcję, konsumpcję, przedsiębiorczość i inne aspekty gospodarki. Badania relacji między grupami etnicznymi w dziedzinie gospodarki, rolę sieci i społeczności

etnicznych w kształtowaniu biznesu i handlu, wpływ czynników kulturowych i religijnych na rozwój gospodarczy, a także wpływ dyskryminacji i wykluczenia społecznego na status ekonomiczny mniejszości etnicznych są asumptem do powstawania *ekonomicznych teorii gospodarki etnicznej*. Ważnymi aspektami tych teorii są integracja ekonomiczna imigrantów, interakcja między różnymi grupami etnicznymi na rynkach pracy i produktów oraz rozwój strategii gospodarczych mających na celu zachowanie i rozwój społeczności etnicznych.

Wnioskiem z tego jest to, że kapitał etniczny, będący połączeniem kapitału finansowego, ludzkiego i społecznego, odgrywa istotną rolę w kształtowaniu gospodarki etnicznej i przedsiębiorczości w miastach imigracyjnych. Kapitał ten przyczynia się do wzrostu potencjału społeczno-gospodarczego regionów, zwłaszcza w kontekście globalizacji, a jego wpływ jest szczególnie widoczny w tworzeniu miejsc pracy, kultury oraz wymiany handlowej. Badanie gospodarki etnicznej i jej wpływu na rozwój miast imigracyjnych stanowi naukowe wyzwanie, które wymaga solidnych podstaw metodologicznych. Ważnym zagadnieniem jest również integracja ekonomiczna imigrantów oraz uniknięcie przekształcania miast w etniczne getta.

3.2 Aspekty empiryczne

Proces tworzenia rekomendacji dla polityki migracyjnej wymaga uwzględnienia perspektywy indywidualnej, grupowej, krajowej i międzynarodowej. Przykładowo, etapy uzyskiwania statusu obywatelstwa osób posiadających status uchodźcy wiążą się ze złożonymi procesami prawnymi i administracyjnymi wynikającymi z polityki migracyjną kraju przyjmującego. Powodzenie polityki migracyjnej kraju i przyspieszona adaptacja zależą od wieloaspektowego charakteru zmiany statusu migranta i różnych czynników wpływających na te procesy. Ważnymi czynnikami w procesach przejściowych są zachowanie migrantów podczas pobytu, cechy kwalifikacji i kompetencje jednostki, wpływ czynników rodzinnych na cechy indywidualne, które mogą mieć znaczenie dla integracji społecznej i kulturowej migrantów. Ramy prawne polityki migracyjnej, administracja publiczna polityki społecznej i wymiar sprawiedliwości w sprawach karnych mają kluczowe znaczenie dla określenia statusu prawnego i praw migrantów w kraju przyjmującym.

W opracowaniu przyjęto, że identyfikacja etniczna jest opisana za pomocą cech takich jak wspólne pochodzenie narodowe i terytorialne, tradycja, kultura, wartości, znajomość

języka, poczucie przynależności do sieci etnicznej, wspólna historia, religia oraz wspólne traumatyczne przeżycie.

Analiza kapitału etnicznego obejmuje atrybuty wewnętrzne (zerwanie kontaktów fizycznych z członkami rodziny, którzy pozostali w kraju ojczystym, zastąpienie relacji służbowych zdalnymi, utrata pracy itp.) i zewnętrzne (różne języki, alfabet, kultura zawodowa). Atrybuty te stanowią o społecznej i ekonomicznej spójności grupy.

Przedstawioną w opracowaniu koncepcję analizy definiują natomiast:

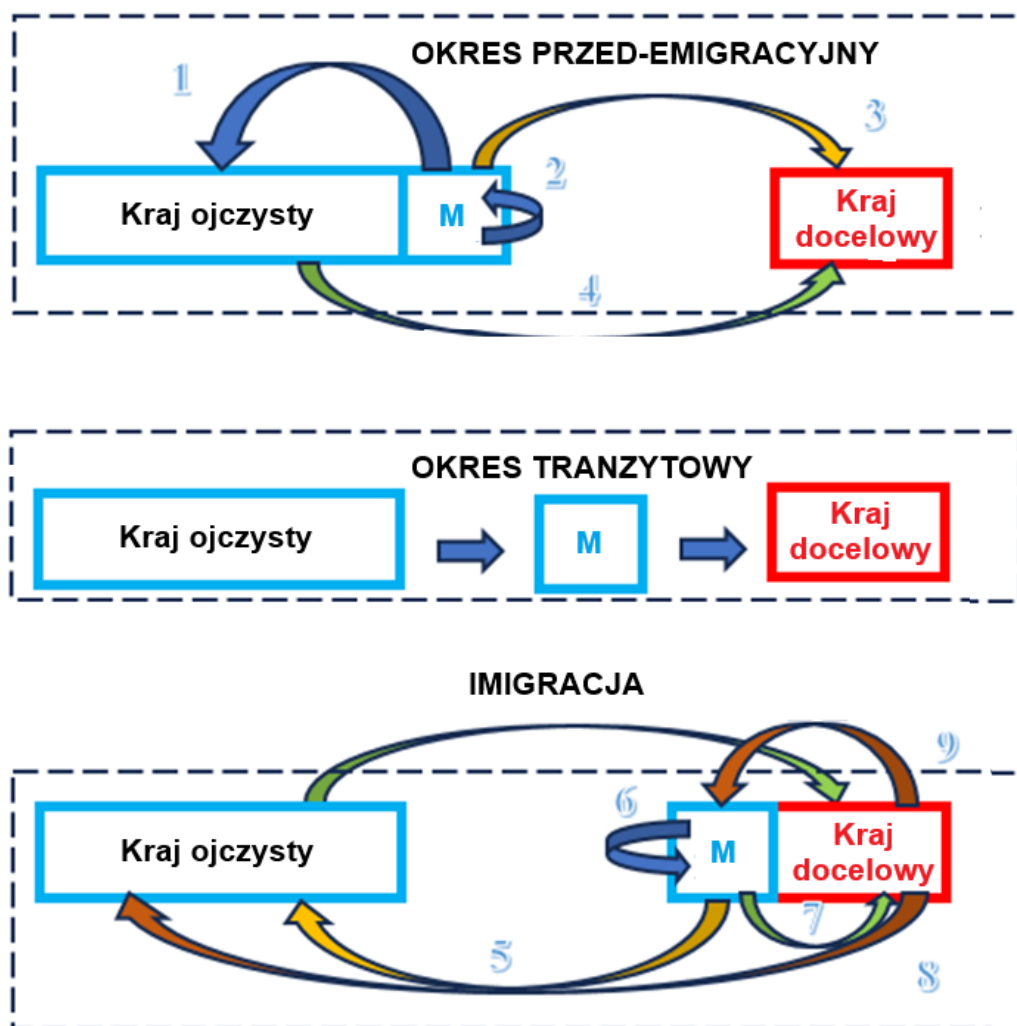
- *struktura czasowa* – wydzielenie następujących trzech faz: fazy przed-emigracyjnej, fazy przejściowej oraz fazy po-emigracyjnej (imigracja)
- *struktura kohortowa* – wydzielenie następujących trzech kohort: populacje kraju ojczystego imigrantów i kraju ich przyjmującego oraz populacja imigrantów
- *struktura interakcji* – charakterystyka dla każdego fazy i dla każdej pary kohort rodzajów mechanizmów opisujących wpływ kapitału etnicznego na otoczenie wewnątrz i zewnętrzne. Łącznie oznacza to 9 mechanizmów oznaczonych na Rysunku 3.1. strzałkami
- *charakterystyka społeczna* – dla każdego mechanizmu wpływu etniczności na otoczenie wyróżnienie skali wpływu jako wpływ ogólnokulturowy, wpływ krajowy, wpływ instytucjonalny (sieciowy odpowiadający etniczemu kapitałowi zewnętrznemu) oraz (sieciowy odpowiadający etniczemu kapitałowi wewnętrznemu w więziach rodzinnych i kręgach wspólnotowych). Charakterystyka społeczna zwizualizowana jest na Rysunku 3.2. w formie piramidy.

Mechanizmy opisujące wpływ kapitału etnicznego na otoczenie wewnątrz i zewnętrzne na Rysunku 3.1. opisane są następująco:

- *Mechanizm M1 (M2)* opisuje wpływ subpopulacji przyszłych uchodźców na ich środowisko wewnętrzne (zewnętrzne) w kraju ojczystym,
- *Mechanizm M3* opisuje wpływ subpopulacji przyszłych uchodźców na ich otoczenie zewnętrzne kraju przyjmującym
- *Mechanizm M4* – opisuje wpływ populacji kraju ojczystego na jego otoczenie zewnętrzne
- *Mechanizm M5 (M6)* – opisuje wpływ subpopulacji uchodźców w kraju przyjmującym na środowisko wewnętrzne (zewnętrzne) kraju ojczystego
- *Mechanizm M7* opisuje wpływ subpopulacji uchodźców na środowisko wewnętrzne w kraju przyjmującym

- *Mechanizm M8 (M9)* opisuje wpływ populacji kraju przyjmującego na środowisko wewnętrzne kraju ojczystego imigrantów (na subpopulację uchodźców w kraju przyjmującym)

Mechanizmy interakcji i wektory oddziaływania kapitału etnicznego na otoczenie wewnętrzne i zewnętrzne

Źr.: opr. wł.

Rysunek 3.1. Wyróżnia się dziewięć mechanizmów oddziaływania kapitału etnicznego diaspory na otoczenie wewnętrzne i zewnętrzne oraz na siebie w środowisku wewnętrznym i zewnętrznym. Autorzy opracowali 9 mechanizmów wpływania na zmiany.

Na Rysunku 3.2. przedstawiono piramidę składającą się z czterech poziomów, z których każdy reprezentuje inny rodzaj wpływu kapitału etnicznego na środowisko wewnętrzne i zewnętrzne. Piramida ilustruje różne poziomy i mechanizmy oddziaływania kapitału etnicznego na środowisko, od poziomu osobistego i lokalnego po aspekty narodowe i kulturowe.

Charakterystyka społeczna oddziaływania kapitału etnicznego

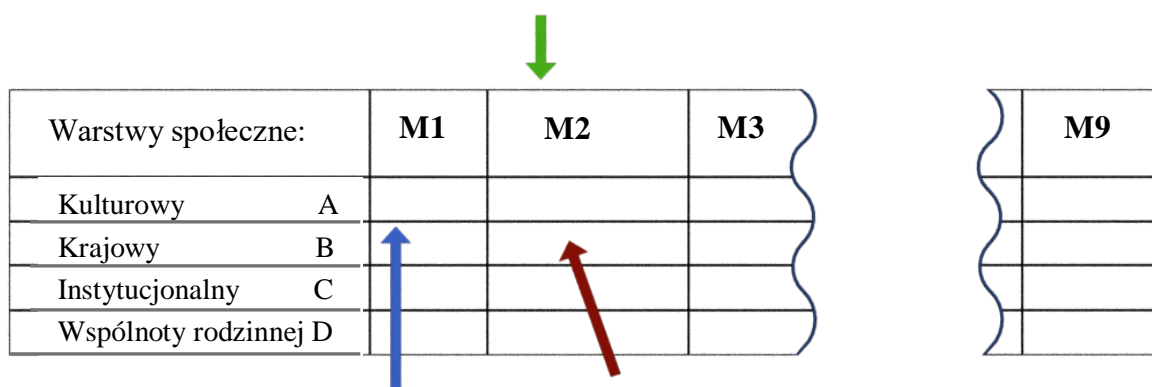
Źr.: opr. wł.

Rysunek 3.2. Poziomy mechanizmów oddziaływania kapitału etnicznego na otoczenie wewnętrzne i zewnętrzne.

Na Rysunku 3.2. najwyższy poziom piramidy (A. Kultura) odzwierciedla kulturę, która jest głównym i najważniejszym elementem tworzącym kapitał etniczny. Kultura obejmuje tradycje, język, wartości i zwyczaje przekazywane z pokolenia na pokolenie i mające ogromny wpływ na tożsamość zarówno jednostek, jak i całych społeczności. Poziom drugi (B Kraj) reprezentuje kraj, który definiuje makrootoczenie kapitału etnicznego. Obejmuje to system polityczny, warunki ekonomiczne, ustawodawstwo i inne czynniki krajowe wpływające na rozwój i funkcjonowanie kapitału etnicznego. Poziom trzeci (C Instytucje i sieci) obejmuje instytucje i sieci tworzące struktury organizacyjne i społeczne wspierające i chroniące kapitał etniczny. Są to instytucje oświatowe, organizacje religijne, stowarzyszenia publiczne i inne formy działań zbiorowych. Poziom niższy (D Rodzina i bliscy, społeczeństwo) koncentruje się na rodzinie, bliskich i społeczności lokalnej. Są to główne ośrodki, w których kształtuje się i utrzymuje kapitał etniczny na poziomie codziennych interakcji i powiązań społecznych.

Na Rysunku 3.3 przedstawiono schematycznie dziewięć mechanizmów wpływu kapitału etnicznego na otoczenie wewnętrzne i zewnętrzne odniesione do czterech rodzajów wspólnot. Jest ich zatem razem 36 i będą dalej określane jako mechanizmy cząstkowe. W szczególności pierwsza kolumna na Rysunku 3.3. (niebieska strzałka) reprezentuje wpływ Mechanizmu M1 czyli wpływ subpopulacji przyszłych uchodźców na środowisko wewnętrzne w kraju ojczystym (bez odnoszenia się do struktury czasowej. Każde pole w Tabeli opisują skróty M1-A, M1-B, M1-C oraz M1-D wskazujące warstwę społeczną, a kolejnych częściach tekstu modyfikujemy te oznaczenia zamieniając M1 kolejno przez M2, M3 i M4).

Struktura analizy koncepcyjnej

Źr.: opr. wł.

Rysunek 3.3. Przykładowa czerwona strzałka wskazuje pole M2-B czyli opis wpływu subpopulacji przyszłych uchodźców na ich środowisko zewnętrzne w kraju ojczystym.

Poniżej scharakteryzowane 36 mechanizmów cząstkowych podają przykłady ich występowania.

Mechanizmy cząstkowe związane z Mechanizmem 1. (pierwsza kolumna na Rysunku 3.3) opisującym “Wpływ subpopulacji przyszłych uchodźców na ich otoczenie zewnętrzne w kraju ojczystym” w okresie przedwojennym scharakteryzowane są następująco.

Wymiar kulturowy (M1-A). W okresie przedwojennym w kraju ojczystym dokonuje się naturalny proces rozwoju kultury narodowej. Mieszkańcy, w tym przyszli uchodźcy, rozbudowują swoje nawyki kulturowe, włączają nowe wartości do katalogu swoich wartości. W procesie tym powstają nowe tradycje i obyczaje, co przyczynia się do wzbogacenia kultury lokalnej uwidocznionej w zwyczajach i sposobie obchodzenia uroczystości, festiwali, wystaw, konferencji itp.

Wymiar krajowy (M1-B). Krajowy kapitał etniczny przyczynia się do postępu kulturowego, gospodarczego, społecznego, politycznego i instytucjonalnego. Zjawisko to można określić jako zdrowe funkcjonowanie gospodarki skutkujące wzrostem gospodarczym w warunkach społecznej spójności, a w wielu przypadkach także integracją polityczną i wzmacnianiem instytucji społecznych.

Wymiar instytucjonalny (M1-C). Kapitał etniczny przyczynia się do efektywnego współpracy organizacji prowadzących inwestycje zagraniczne, działających np. w obszarze turystyki, organizujących staże naukowe i akademickich itp. Wpływa to korzystnie na funkcjonowanie rynku pracy dzięki rozbudowie sieci kontaktów, co łagodzi problemy

zatrudnienia, rozwoju zawodowego i zawodowym doskonalenia, a w konsekwencji zmniejsza bezrobocie i zwiększa wydajność gospodarczą.

Wymiar wspólnoty rodzinnej (M1-D). Kapitał etniczny przyczynia się wzmacnia i sprzyja rozwojowi tradycji i wartości rodzinnych. Proces ten z kolei wzmacnia kapitał społeczny, który jest ważny dla wielu aspektów społeczeństwa. Tym samym subpopulacje przyszlých uchodźców, pozostające w kraju ojczystym, przyczyniają się do rozwoju struktury społecznej i wzmocnienia jej podstaw, co objawia się poprawą stosunków społecznych i wzrostem ogólnej stabilności społeczności.

Mechanizmy cząstkowe związane z Mechanizmem 2. (druga kolumna na Rysunku 3.3) *“Wpływ subpopulacji przyszlých uchodźców na ich otoczenie zewnętrzne w kraju ojczystym”* w okresie przedwojennym scharakteryzowane są następująco.

Wymiar kulturowy (M2-A). Narodowy kapitał etniczny wzbogaca uczestnictwo w międzynarodowych konkursach, poznawanie najlepszych praktyk kultury światowej, gotowania, tradycji, ubioru (moda), sportu itp.

Wymiar krajowy (M2-B). Krajowy kapitał etniczny umacniany jest w wyniku aktywnego uczestniczenia w życiu politycznym i społecznym kraju, gdyż przyczynia się do rozwoju procesów demokratycznych i rozwoju społeczno-gospodarczego kraju. Rozwój ten wynika w szczególności ze zwiększonego zaangażowania obywatelskiego poprzez udział w wyborach, ruchach społecznych i innych inicjatywach (rozwój kluczowych kompetencji, podpisanie ruchu bezwizowego itp.) Ponieważ grupy etniczne mają swoich przedstawicieli w organizacjach międzynarodowych, więc kapitał etniczny manifestowany na takich forach sprzyja partnerskiej reprezentacji kraju ojczystego na forum międzynarodowym i rozwoju stabilności politycznej.

Wymiar instytucjonalny (M2-C). Przykładem wpływu instytucji i regulacji na efektywność jest wprowadzenie ruchu bezwizowego w Unii Europejskiej. Przekłada się to na rozbudowę kontaktów międzynarodowych inicjowanych na bazie etniczności, więc - przyrostowi tego kapitału. Gospodarcze i kulturowe skutki tego przyrostu widoczne są szczególnie w międzynarodowej turystyce i ofercie staży zawodowych.

Wymiar wspólnoty rodzinnej (M2-D). Przyczynia się do tego rozwój kontaktów transgranicznych ze względu na pochodzenie etniczne międzynarodowa spójność etniczna przedstawicieli etnicznej kapitały Ojczyzny z tubylcami z Ojczyzny, którzy wyemigrowali wcześniej do różnych krajów. Wzmacnia poziom wsparcia społecznego uchodźców w krajach przyjmujących przez tubylców Ojczyzny.

Wymiary występowania Mechanizmu 3. (trzecia kolumna na Rysunku X.Y) “*Wpływ subpopulacji przyszlých uchodźców na ich otoczenie zewnętrzne kraju przyjmującym*” w okresie przedwojennym scharakteryzowane są następująco.

Wymiar kulturowy (M3-A). Prowadzona jest przewencyjna wymiana kulturalna. Goście z innych krajów mogą doświadczyć bogactwa tradycji kulturowych przywiezionych przez różne grupy etniczne. Sprzyja wzajemnej wymianie kulturowej, w ramach której goście mają możliwość poznania różnorodnych praktyk kulturowych, tradycji, kuchni, muzyki i sztuki. Poprzez wymianę kulturalną zmniejszają się bariery kulturowe. Spotkanie z różnymi grupami etnicznymi pomaga migrantom lepiej zrozumieć i uszanować różnice kulturowe, co pomaga zmniejszyć bariery kulturowe oraz zwiększyć tolerancję i otwartość. Udzielane jest wsparcie gospodarcze i społeczne, które sprzyja rozwojowi przedsiębiorczości, zatrudnienia i edukacji

Wymiar krajowy (M3-B). Kapitał etniczny ma wieloaspektowy wpływ na przybyszów z innych krajów, promując wymianę kulturalną, rozwój gospodarczy, interakcje społeczne i wsparcie instytucjonalne. Wpływ ten pomaga gościom lepiej zintegrować się z nowym środowiskiem, znaleźć wsparcie i możliwości rozwoju, co generalnie przyczynia się do stworzenia bardziej integracyjnego i tolerancyjnego społeczeństwa. Usługi socjalne świadczone są uchodźcom z innych krajów.

Wymiar instytucjonalny (M3-C). Subpopulacja przyszlých uchodźców i ich firm tworzy różnorodne instytucje, oferuje produkty i usługi, które są interesujące dla gości z innych krajów, a także tworzy atrakcyjne środowisko dla turystów i odwiedzających. (np. restauracje etniczne, sklepy z tradycyjnymi towarami i inne firmy). Nowe możliwości biznesowe w gospodarkach wschodzących. Otoczenie zewnętrzne w kraju przyjmującym rozszerza współpracę biznesową z przedsiębiorcami etnicznymi, co przyczynia się do przyciągania inwestycji, tworzenia i wzmacniania partnerstw oraz poszerzania rynków zbytu.

Wymiar wspólnoty rodzinnej (M3-D). Uchodźcy rodziny kontaktowały się z rodzinami w kraju przyjmującym poprzez działalność gospodarczą, wymianę kulturalną, integrację społeczną i zaangażowanie obywatelskie. Wpływ ten przyczynił się do wzmocnienia więzi międzyludzkich, rozwoju gospodarki i wzrostu poziomu wzajemnego zrozumienia między oboma narodami. Bliskie więzi między uchodźcami i populacją kraju przyjmującym stworzyły podstawy do dalszej współpracy i wsparcia w trudnych chwilach, w czasach kryzysu.

Wymiary występowania Mechanizmu 4. - “*Wpływ subpopulacji uchodźców na środowisko zewnętrzne Ojczyzny*” w okresie przedwojennym scharakteryzowane są następująco.

Wymiar kulturowy (M4-A). Znajomość aspektów kulturowych i historycznych kształtujących tożsamość zbiorową. Rodziny uchodźców przywiozły swoje tradycje, zwyczaje i kuchnię do społeczności międzynarodowej. Przyczyniło się to do wymiany kulturowej, wzbogacenia kultury innych krajów na całym świecie oraz zwiększenia poziomu zrozumienia i tolerancji międzykulturowej. Rozwinął się dialog pomiędzy różnymi grupami narodowymi, który przyczynił się do zacieśnienia więzi międzyludzkich i tworzenia wspólnot, w których przedstawiciele obu narodów mogli współdziałać i współpracować.

Wymiar krajowy (M4-B). Wielu uchodźców przyjechało do innych krajów na całym świecie do pracy, często pracując w branżach, w których brakowało siły roboczej, takich jak budownictwo, rolnictwo, opieka nad osobami starszymi i sprzątanie. Zmniejszyło to presję na pracodawców w kraju przyjmującym i przyczyniło się do stabilności gospodarczej oraz rozwoju niektórych sektorów gospodarki. Wsparcie dochodu rodziny uchodźców. Uchodźcy którzy pracowali w innych krajach świata, często wspierali swoje rodziny w Ojczyźnie, wysyłając zarobione pieniądze. Przyczyniło się to do zmniejszenia obciążeń ekonomicznych ukraińskich rodzin i zwiększenia ich dobrobytu, co pozytywnie wpłynęło na stabilność życia rodzinnego. Wielkość płatności imigrantów dominuje nad inwestycjami zagranicznymi w kraju.

Wymiar instytucjonalny (M4-C). Uchodźcy popierają rozwój procesów demokratycznych. Dzieci z rodzin uchodźców uczyły się w zagranicznych placówkach oświatowych, co przyczyniło się do wymiany wiedzy i wzbogacenia kulturowego zarówno uchodźców, jak i dzieci z kraju goszczącego. Pomogło to również dzieciom uchodźców lepiej zintegrować się ze społeczeństwem międzynarodowym i nawiązać przyjaźnie z rówieśnikami z innych krajów.

Wymiar wspólnoty rodzinnej (M4-D). Rodziny uchodźców aktywnie opowiadały się za ochroną praw pracowników migrujących, co przyczyniło się do poprawy warunków pracy i życia wszystkich migrantów w innych krajach świata. Podniosła również poziom świadomości społeczności międzynarodowej na temat problemów i wyzwań stojących przed migrantami zarobkowymi.

Wymiary występowania Mechanizmu 5. - *“Wpływ subpopulacji uchodźców w kraju przyjmującym na środowisko wewnętrzne Ojczyzny”* w okresie przedwojennym scharakteryzowane są następująco.

Wymiar kulturowy (M5-A). Kulturowe aspekty wpływu subpopulacji uchodźców na środowisko wewnętrzne Ojczyzny w czasie kryzysu są wieloaspektowe i obejmują wymianę kulturową, zachowanie tożsamości narodowej, wzmocnienie więzi diaspory, wspieranie inicjatyw kulturalnych oraz integrację nowych elementów z kulturą Ojczyzny uchodźców. Wpływ ten przyczynia się do wzbogacenia i rozwoju kultury Ojczyzny uchodźców,

wzmocnienia tożsamości narodowej oraz utrzymania więzi kulturowych między Ojczyzną a jej diasporą. Uchodźcy w kraju przyjmującym aktywnie obcują z kulturą w kraju przyjmującym, co przyczynia się do wzajemnego wzbogacania kulturowego. Wnoszą do społeczeństwa w kraju przyjmującego tradycje uchodźców, muzykę, sztukę i kuchnię, a jednocześnie adaptują i przejmują elementy kultury kraju przyjmującego.

Wymiar krajowy (M5-B). Kapitał etniczny stymuluje interakcje i dialog między grupami etnicznymi, co może przyczynić się do powstania bardziej tolerancyjnego i otwartego społeczeństwa. Pomaga również zmniejszyć uprzedzenia i stereotypy dotyczące różnych grup etnicznych. Uchodźcy inwestują w projekty Ojczyzny, w tym inicjatywy charytatywne i odbudowy, mające na celu wsparcie lokalnych społeczności i firm dotkniętych kryzysem.

Wymiar instytucjonalny (M5-C). Formowanie się wspólnot i wspólnot uchodźców w kraju przyjmującym przyczynia się do zachowania narodowych tradycji, zwyczajów i obrzędów. Pomaga to uchodźcom zachować tożsamość narodową i pozostać w kontakcie z rodzimą kulturą. Więzy diaspory są wzmacniane poprzez utrzymywanie bliskich więzi z rodzinami i przyjaciółmi na Ojczyznę, co ułatwia wymianę informacji i praktyk kulturowych. Pomaga to zachować dziedzictwo kulturowe i utrzymać wzajemne wsparcie.

Wymiar wspólnoty rodzinnej (M5-D). Uchodźcy pracujący w kraju przyjmującym regularnie wysyłają środki do swoich rodzin na Ojczyznę. Wspiera to Ojczyznę gospodarkę, szczególnie w czasie kryzysu, kiedy wiele osób straciło źródła dochodu. Zdarzają się jednak przypadki wysiedlania uchodźców, zrywania więzi rodzinnych i wzrostu liczby rozwodów. Zdarzają się nawet przykłady wzajemnego wspierania się w trudnych warunkach po rozwodzie. Dochodzi do utraty kontaktu z krewnymi i rozdzielenia rodzin.

Wymiary występowania Mechanizmu 6. - *“Wpływ subpopulacji uchodźców w kraju przyjmującym na otoczenie zewnętrzne Ojczyzny”* - w okresie przedwojennym scharakteryzowane są następująco.

Wymiar kulturowy (M6-A). Interakcja grupy odbywa się z otoczeniem, co przyczynia się do lepszego rozpoznania Ojczyzny, elementów kultury grupy etnicznej w kulturze światowej, adaptacji i manifestacji elementów kultury etnicznej, w środowisku międzynarodowym w kulturze innych grup etnicznych. Na przykład Iwan Marczuk jest znanym ukraińskim artystą i wielu obcokrajowców po raz pierwszy dowiaduje się o ukraińskich artystach i wkładzie kultury ukraińskiej w kulturę światową. Dla Ukraińców to inspiracja i popularyzacja tożsamości narodowej.

Wymiar krajowy (M6-B). Uchodźcy aktywnie uczestniczą w międzynarodowych akcjach i wydarzeniach politycznych, co pomaga zwrócić uwagę na sytuację na Ojczyźnie. Obejmuje to udział w demonstracjach, spotkaniach z politykami i udział w kampaniach medialnych. Uchodźcy przyczyniają się do lobbowania interesów Ojczyzny w kraju przyjmującym, w szczególności w zakresie udzielania pomocy humanitarnej. Kapitał etniczny stymuluje interakcje i dialog między grupami etnicznymi, co przyczynia się do kształtowania tolerancyjnego i otwartego społeczeństwa. Pomaga to zmniejszyć uprzedzenia i stereotypy dotyczące różnych grup etnicznych. Uchodźcy aktywnie angażują się w inicjatywy wolontariackie mające na celu pomoc ofiarom Ojczyzny. Współpracują z organizacjami międzynarodowymi i lokalnymi wolontariuszami, aby zapewnić niezbędne wsparcie i zasoby.

Wymiar instytucjonalny (M6-C). Grupa etniczna kraju goszczącego uczestniczy w międzynarodowych projektach kulturalnych, których celem jest wspieranie Ojczyzny i jej dziedzictwa kulturowego. Wzmacnia to więzi między diasporą etniczną a ojczyzną, sprzyja wzajemnemu zrozumieniu i wsparciu. Wsparcie etnicznych inicjatyw kulturalnych uchodźców odbywa się poprzez organizowanie imprez charytatywnych w kraju przyjmującym, koncertów charytatywnych, występów i aukcji w celu gromadzenia środków na wsparcie kapitału etnicznego w Ojczyźnie oraz inicjatyw kulturalnych. Pomaga wspierać „swoich ludzi” i chronić kulturę narodową w czasie wydarzeń kryzysowych. Rozszerza się interakcja ze stowarzyszeniami i organizacjami publicznymi. Uchodźcy aktywnie współpracują z ukraińskimi i polskimi organizacjami w celu realizacji wspólnych projektów, co przyczynia się do rozwoju wymiany zawodowej, kulturalnej i wsparcia społeczności ukraińskiej.

Wymiar wspólnoty rodzinnej (M6-D). Na poziomie rodziny wpływ subpopulacji ukraińskich uchodźców w kraju przyjmującym stymuluje globalną społeczność w zakresie wsparcia finansowego, interakcji emocjonalnych, ochrony kultury i integracji społecznej. Aspekty te pomagają ukraińskim rodzinom przystosować się do nowych warunków życia, zachować swoją kulturę i tożsamość oraz przyciągnąć międzynarodowe wsparcie w przezwyciężeniu skutków kryzysu.

Wymiary występowania Mechanizmu 7. - *“Wpływ subpopulacji uchodźców z Ojczyzny na ich środowisko wewnętrzne w kraju przyjmującym”* - w okresie przedwojennym scharakteryzowane są następująco.

Wymiar kulturowy (M7-A). Społeczności etniczne wnoszą swoje tradycje, język, zwyczaje i praktyki kulturowe, co sprzyja różnorodności kulturowej i wzajemnemu wzbogacaniu się. Na przykład festiwale etniczne, święta narodowe i kuchnie wzbogacają

życie kulturalne kraju. Odbywa się interakcja grupy z nową kulturą, powstają sfery międzykulturowe, elementy etnosu kulturowego jednej kultury są integrowane z inną kulturą, następuje konsolidacja i adaptacja kultury wśród innych grup etnicznych. Jednocześnie mogą istnieć napięcia kulturowe między ludnością polską a subpopulacji uchodźców ze względu na różne tradycje kulturowe i style życia. Może to prowadzić do nieporozumień i konfliktów.

Wymiar krajowy (M7-B). Kapitał etniczny stymuluje interakcje i dialog między grupami etnicznymi, co może przyczynić się do powstania bardziej tolerancyjnego i otwartego społeczeństwa. Pomaga również zmniejszyć uprzedzenia i stereotypy dotyczące różnych grup etnicznych. Subpopulacja uchodźców zmienia strukturę demograficzną w kraju przyjmującym, strukturę wiekową i płciową, następuje wzrost liczby ludności w niektórych miejscach i wzrost różnorodności. Fundusze ubezpieczeń społecznych są obciążone ze względu na intensywny napływ migrantów w porównaniu z umiarkowaną stopą wzrostu funduszy akumulacji kapitału. Uchodźcy mogą przyczynić się do rozwoju gospodarki, jeśli aktywnie uczestniczą w rynku pracy.

Wymiar instytucjonalny (M7-C). Społeczności etniczne tworzą własne firmy, organizacje non-profit i stowarzyszenia publiczne, które mogą stać się ważnymi graczami gospodarczymi. Etniczni przedsiębiorcy mogą wносить nowe pomysły, modele biznesowe i innowacje, co w efekcie przyczynia się do rozwoju lokalnej gospodarki. Napływ dużej liczby ukraińskich uchodźców zwiększa obciążenie sektora edukacji, opieki zdrowotnej, opieki społecznej i mieszkalnictwa. Tendencja ta zachęca rząd i władze lokalne do gromadzenia dodatkowych środków i zmiany polityki. Istnieje potrzeba rozwijania zdolności instytucjonalnych, wprowadzania nowych podejść do zarządzania i świadczenia usług oraz wzmocnienia współpracy międzysektorowej. W nowych warunkach ukraińscy uchodźcy wzmacniają etniczne sieci społeczne, tworzy się diaspora, tworząc nowe połączenia i interakcje między ludźmi. Powstają nowe wspólnoty i przykłady wzajemnej pomocy. Jednocześnie ukraińscy uchodźcy mogą spotkać się z izolacją społeczną i trudnościami w integracji z nowymi społecznościami, zwłaszcza jeśli istnieją bariery kulturowe i językowe.

Wymiar wspólnoty rodzinnej (M7-D). Na Ojczyźnie następuje rozpad relacji rodzinnych z członkami rodziny, wzrasta liczba rozwodów. Pojawiają się nowe formy relacji rodzinnych, ze względu na niską samoocenę w warunkach kryzysowych (separacja z powodu wojny, ślub cywilny lub związek partnerski z osobami trzecimi w stanie oficjalnego małżeństwa, poligamia cywilne, związki partnerskie w konkubinacie osób heteroseksualnych). Zjawisko to wzmacniają mechanizmy testujące tradycyjne więzi

rodzinne, które były obecne już przed wojną i to nie tylko. Łodzińska i Kurtyka-Chałas (2018) zwracają uwagę na zmiany kryzysowe, które często traumatycznie zakłócają istniejący porządek społeczny, powodując pogorszenie pozycji i dobrostanu człowieka oraz zakłócenia w wielu aspektach życia społecznego, w tym życia rodzinnego.

Wymiary występowania Mechanizmu 8. *“Wpływ populacji kraju przyjmującego na środowisko wewnętrzne kraju dawcy imigrantów”* w okresie przedwojennym scharakteryzowane są następująco.

Wymiar kulturowy (M8-A). Populacji kraju przyjmującego ma znaczący i wieloaspektowy wpływ na środowisko wewnętrzne aju dawcy imigrantów. Przyczynia się do wzbogacenia kulturowego, rozwoju gospodarczego, wsparcia społecznego i integracji politycznej aju dawcy imigrantów w UE. Wpływ ten przyczynia się do wzmocnienia społeczeństwa ukraińskiego, sprzyja wzajemnemu zrozumieniu i integracji oraz wspiera rozwój wartości demokratycznych i wzrost gospodarczy.

Wymiar krajowy (M8-B). Populacja kraju przyjmującego przyczynia się do szerzenia wartości europejskich, takich jak zasady demokratyczne, prawa człowieka i praworządność. Przyczynia się to do wzmocnienia społeczeństwa obywatelskiego i rozwoju instytucji demokratycznych w kraju dawcy imigrantów. Atrakcyjne kraje przyjmujące dla imigrantów aktywnie wspierają integrację europejską. Populacja kraju przyjmującego na środowisko wewnętrzne kraju dawcy imigrantów wspiera procesy integracji europejskiej i przyczynia się do rozpowszechniania informacji o korzyściach płynących z integracji w UE. Obejmuje to polityczne i społeczne wsparcie dla reform mających na celu zbliżenie z UE.

Wymiar instytucjonalny (M8-C). Populacja kraju przyjmującego aktywnie angażuje się w programy społeczne i projekty charytatywne na kraju dawcy imigrantów. Obejmuje to wsparcie dla szkół, szpitali, instytucji społecznych oraz programy pomocowe dla słabszych grup społecznych. Populacja kraju przyjmującego organizacje często organizują pomoc humanitarną i wsparcie dla społeczności kraju dawcy imigrantów.

Wymiar wspólnoty rodzinnej (M8-D). Wzrasta liczba międzynarodowych małżeństw i związków partnerskich.

Wymiary występowania Mechanizmu 9. (ostatnia kolumna na Rysunku 3.3.) *“Wpływ populacji kraju przyjmującego na subpopulację uchodźców w kraju przyjmującym”* w okresie przedwojennym scharakteryzowane są następująco.

Wymiar kulturowy (M9-A). Kultura kraju przyjmującego może skłaniać się ku asymilacji uchodźców, co oznacza, że uchodźcy muszą przyjąć wartości i normy kulturowe

kraju przyjmującego. Z drugiej strony integracja oznacza wzajemną adaptację, podczas której zarówno uchodźcy, jak i społeczeństwo przyjmujące uczą się i dostosowują do siebie nawzajem. Znajomość języka kraju goszczącego jest kluczowym elementem integracji. Ludność kraju przyjmującego może wspierać naukę języków poprzez organizowanie kursów językowych, co ułatwia uchodźcom komunikację i poszukiwanie pracy. Uchodźcy mogą podlegać presji, aby przyjęli normy kulturowe i wartości kraju przyjmującego. Może to obejmować takie aspekty, jak równość płci, tolerancja religijna i etniczna oraz styl życia.

Wymiar krajowy (M9-B). Krajowa polityka dotycząca uchodźców wpływa na ich prawa i obowiązki. Polityka migracyjna kraju przyjmującego stwarza możliwości integracji, oferując uchodźcom programy wsparcia, edukacji, zdrowia i zatrudnienia. Przepisy dotyczące zatrudniania uchodźców stwarzają możliwości wyboru możliwości lub barier w dostępie do rynku pracy. Kraj przyjmujący posiada własne, lokalne zasady uznawania integracji zawodowej uchodźców, zgodnie z Europejską Siecią Centrów Informacyjnych.

Wymiar instytucjonalny (M9-C). Organizacje pozarządowe i inne organizacje oferują wsparcie w zakresie edukacji, opieki zdrowotnej, doradztwa prawnego i integracji społecznej. Instytucje edukacyjne i inne instytucje edukacyjne opracowują politykę włączającą dla uchodźców, oferując programy integracyjne, kursy językowe i doradztwo zawodowe. System opieki zdrowotnej, zgodnie z wymogami polityki migracyjnej, otwiera dostęp do opieki medycznej, zarówno fizycznej, jak i psychicznej.

Wymiar wspólnoty rodzinnej (M9-D). Imigracja jest ciężką próbą dla rodziny uchodźcy, może stanowić główną jednostkę wsparcia emocjonalnego i materialnego. Może jednak ujawnić słabości. Rodzina wspiera edukację dzieci, która jest kluczowa dla długotrwałej integracji. Rodziny uchodźców mogą tworzyć sieci społeczne z rodzinami lokalnymi, co sprzyja wzajemnemu zrozumieniu i integracji.

Reasumując, w niniejszym rozdziale zaproponowano strukturyzację interakcji kapitału etnicznego. Zaproponowana struktura pozwala dokonać segmentacji obszarów badań i poszukiwać zestawów specyficznych wskaźników, które pozwolą umożliwić pomiar skutków funkcjonowania cząstkowych mechanizmów wpływu kapitału społecznego na otoczenie wewnętrzne i zewnętrzne. Wprowadzony schemat segmentacji jest ogólny i jest zbudowany bez odniesień do konkretnych krajów i danych statystycznych. Takie ujęcie pozwala traktować segmentację jako ramy koncepcyjne (procedury analitycznej) do prowadzenia badań dynamiki kapitału etnicznego w konkretnych przypadkach.

4 Uwagi końcowe

Można zauważyć, że choć kapitał etniczny ma ważne oddziaływania cząstkowe w każdym segmencie (por. Rozdział 3.), to jednak są one bardzo zróżnicowane i wymagają zróżnicowanego specyficznego podejścia badawczego w każdym segmencie.

Unia Europejska opiera swoje istnienie i rozwój na zasadach solidarności społecznej narodów, co pozwala jej przewyższać różnice kulturowe, narodowe i gospodarcze. Instytucje takie jak Parlament Europejski, Komisja Europejska i Europejski Bank Centralny odgrywają kluczową rolę w promowaniu tej solidarności poprzez różne programy i rozwiązania instytucjonalne. Solidarność europejska nie tylko wspiera integrację w ramach Unii, ale ma także na celu promowanie solidarności globalnej w obliczu wyzwań, takich jak migracja wojskowa i kryzysy humanitarne.

Kluczowym elementem procesów integracyjnych jest kapitał etniczny, rozumiany jako zespół zasobów społecznych, kulturowych i ekonomicznych. Mechanizmy kapitału etnicznego charakteryzują wpływ zmian w cyklu życia imigrantów na adaptację do nowego środowiska, co przyczynia się do ich integracji społecznej i gospodarczej. Kapitał etniczny postrzegany jest jako zasób, atut i narzędzie, które w praktyce pomaga osiągnąć określone cele, takie jak edukacja międzykulturowa, polityka włączająca i promocja kultury.

Procesy migracyjne, szczególnie w kontekście uchodźców wojennych, mają dramatyczny wpływ na kapitał etniczny, przekształcając zarówno materialne, jak i niematerialne zasoby społeczności etnicznych. Efektywne zarządzanie kapitałem etycznym w krajach przyjmujących może prowadzić do zwiększenia potencjału społeczno-gospodarczego regionów, a także lepszej integracji i adaptacji uchodźców.

Zarządzanie migracjami i integracja uchodźców to złożone zadania, wymagające współpracy wielu instytucji i organizacji na różnych poziomach. Polityka migracyjna UE, nastawiona na integrację i niedyskryminację, jest kluczowym elementem tego procesu, choć pozostaje wyzwaniem ze względu na złożoność i dynamikę globalnych przepływów migracyjnych. Tym samym kapitał etniczny odgrywa ważną rolę w integracji społeczno-gospodarczej imigrantów i uchodźców. Jej efektywne wykorzystanie może prowadzić do pozytywnych zmian zarówno dla społeczności etnicznych, jak i społeczeństw przyjmujących, pomagając w budowaniu bardziej spójnych i zintegrowanych społeczeństw.

Wpływ populacji przyjmującej na subpopulację uchodźców jest wielowymiarowy i obejmuje różne aspekty kulturowe, polityczne, instytucjonalne i rodzinne. Skuteczna integracja uchodźców wymaga współpracy na wielu płaszczyznach, aby zapewnić im

odpowiednie wsparcie i umożliwić im pełne uczestnictwo w życiu społecznym kraju przyjmującego.

Przedstawione w opracowaniu koncepcje będą kontynuowane w kolejnym badaniu w celu udzielenia odpowiedzi na pytania możliwość tworzenia instytucji dedykowanych do zarządzania kapitałem etnicznym, o rolę rozwiązań regulacyjnych w tym kontekście, a także o koordynację krajowych polityk migracyjnych i innych polityk publicznych. Interesujący kierunkiem przyszłych badań wynika z pytania o ogólnoekonomiczny mechanizm wpływu kapitału etnicznego na gospodarkę i rolę instytucji w zarządzaniu tym kapitałem, a w szczególności o praktyczne możliwości kształtowanie zasad i standardów działania tych instytucji.

W drugiej części tego opracowania strukturyzacja przedstawiona w tej części zostanie odniesiona do interakcji kapitału etnicznego na przykładzie dwóch krajów: Polski i Ukrainy. Strukturę czasową wyznaczają tu data agresji Rosji na Ukrainę, około dwuletni okres porządkowania legislacji polskich przepisów dotyczących uchodźców i emigrantów z Ukrainy oraz okres obecny i przyszły. Empiryczna analiza wybranych obszarów zaproponowanej tu segmentacji pozwoli zaproponować rekomendacji dla polityki migracyjnej w obu krajach oraz kierunków prowadzenia badań dynamiki kapitału etnicznego w Polsce i na Ukrainie.

5 Bibliografia

- Anthias, F. (2007). Ethnic Ties: Social Capital and the Question of Mobilisability. *The Sociological Review*, 55, 788 - 805.
- Bailey, A. (2015). Global Migration: Current Trends and Issues.
- Bartmiński, J. (2019). Tradycja i pamięć językowa uśpiona, pielęgnowana i ożywiana. Pytania o źródła polskiej tożsamości kulturowej. *Etnolingwistyka. Problemy Języka i Kultury*. <https://journals.umcs.pl/et/article/view/8817>
- Barwinska-Małajowicz A. (2012), Polskie migracje zarobkowe na początku XXI wieku – znaczenie sieci migracyjnych, „Gospodarka Narodowa”, 7–8, s. 117–141.
- Borjas, G.J. (1991). Ethnic Capital and Intergenerational Mobility. *Foundations of Migration Economics*. Working Paper No. 3788. National Bureau of Economic Research. Cambridge. 47. <https://ssrn.com/abstract=473943>
- Bourdieu, P. (1979). Les trois états du capital culturel. *Actes De La Recherche En Sciences Sociales*, 30, 3-6.
- Connelly, R, Gayle, V & Lambert, P. (2016). Ethnicity and ethnic group measures in social survey research, *Methodological Innovations Online*, vol. 9. <https://doi.org/10.1177/2059799116642885>
- European Higher Education Area and Bologna Process. <https://eha.info/> data dostępu: 25.08.2024
- European Research Area (ERA). https://research-and-innovation.ec.europa.eu/strategy/strategy-2020-2024/our-digital-future/european-research-area_en data dostępu: 25.08.2024
- Europejska Izba Obrachunkowa. <https://www.eca.europa.eu/en> data dostępu: 25.08.2024
- Europejska Służba Spraw Zewnętrznych. <https://www.eeas.europa.eu/en> data dostępu: 25.08.2024
- Europejski Bank Centralny. <https://www.ecb.europa.eu/ecb/html/index.pl.html> data dostępu: 25.08.2024
- Europejski Bank Inwestycyjny. <https://www.eib.org/en/> data dostępu: 25.08.2024
- Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju. <https://eur-lex.europa.eu/PL/legal-content/glossary/european-bank-for-reconstruction-and-development.html> data dostępu: 25.08.2024
- Europejski Inspektor Ochrony Danych. <https://www.edps.europa.eu/en> data dostępu: 25.08.2024
- Europejski Komitet Regionów. <https://cor.europa.eu/pl/Pages/default.aspx> data dostępu: 25.08.2024
- Europejski Komitet Społeczno-Ekonomiczny. <https://www.eesc.europa.eu/en> data dostępu: 25.08.2024
- Europejski Rzecznik Praw Obywatelskich. <https://www.ombudsman.europa.eu/> data dostępu: 25.08.2024
- Facchini, G., Facchini, A.M. (2018). Migration Policy: Patterns, Perceptions, and Political-Economy Determinants.

- Fedor, C. (2020). Return to symbolic capital: case study. *Social Research Reports*, Vol. 12, Issue 2, pp. 27-36 <https://www.researchreports.ro/images/documente/srr-12-02-03.pdf>
- Fernandez-Kelly, P., Schauffler, R. (1994). Divided Fates: Immigrant Children in a Restructured U.S. Economy. *International Migration Review*, v28 n4 p662-89 Win
- Fong, E., & Ooka, E. (2002). The Social Consequences of Participating in the Ethnic Economy. *International Migration Review*, 36, 125 - 146.
- Galbraith, C.S., Rodriguez, C.L., & Stiles, C.H. (2007). Social capital as a club good: the case of ethnic communities and entrepreneurship. *Journal of Enterprising Communities: People and Places in The Global Economy*, 1, 38-53.
- Garrido, Á.A., & Olmos, J.C. (2006). Economía étnica. Teorías, conceptos y nuevos avances. *Revista Internacional De Sociología*, 64, 117-143.
- Giorgas, D. (2000). Social capital within ethnic communities. Sociological Sites/Sights, TASA 2000 Conference, Adelaide: Flinders University <https://openresearch-repository.anu.edu.au/server/api/core/bitstreams/ddad9716-5a24-473b-8db2-7f9651658a7a/content>
- Global trends forced displacement in 2022. <https://www.unhcr.org/sites/default/files/2023-06/global-trends-report-2022.pdf>
- Górska, Renata. Kapitał emocjonalny w perspektywie całożyciowego uczenia się – ujęcie adaptacyjne versus krytyczne. *Rocznik Andragogiczny* [online]. 26 luty 2024, T. 30, s. 245–270. [udostępniono 21.11.2024]. DOI 10.12775/RA.2023.014.
- Goulbourne, H., & Solomos, J. (2003). Families, Ethnicity and Social Capital. *Social Policy and Society*, 2, 329 - 338.
- Gritten D. BBC News. Gaza war: Almost 450,000 people have fled Rafah in a week, UN says <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-69008173>
- Grossman, J. (2024). The evolution of home-state positions towards diaspora formation: Israel and its two diasporas. *Global Networks*, e12481. <https://doi.org/10.1111/glob.12481>
- Janjuha-Jivraj, S. (2003). The Sustainability of Social Capital within Ethnic Networks. *Journal of Business Ethics*, 47, 31-43.
- Jurczak, A. (2023). Język ojczysty i jego znaczenie w procesie kumulowania kapitału kulturowego wśród migrantów na przykładzie Fundacji im. Władysława Reymonta. *Zeszyty Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II*, 66(4), 47–65. <https://doi.org/10.31743/zukul.16622>
- Kamusella, T. D. (2006). *Schlonska mowa: Język, Górny Śląsk i nacjonalizm*. Ślōnsko Nacyjno Ôficyno.
- Kantyka, S., & Kantyka, Z. (2020). Nowe lokalne ruchy społeczne a kapitał polityczny. *Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna* 49: 157–172 <https://doi.org/10.14746/rrpr.2020.49.11>
- Katseli, L.T., Lucas, R., & Xenogiani, T. (2006). Policies for Migration and Development: A European Perspective. Policy Brief No. 30.
- Kim, J. (2018). Ethnic capital, migration, and citizenship: a Bourdieusian perspective. *Ethnic and Racial Studies*, 42, 357 - 385.

- Kim, J. (2019). 'Ethnic capital' and 'flexible citizenship' in unfavourable legal contexts: stepwise migration of the Korean Chinese within and beyond northeast Asia. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 45, 939 - 957.
- Klymchuk, I., & Khimyak, O. (2020). Component of eu migration policy on immigrants from third count ries. *Young scientist*, No. 86 <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-10-86-12>
- Komisja Europejska. https://commission.europa.eu/index_pl
- Kostenko, V. (2023). Mechanism of EU common migration policy: evolution and components. *Scientific and theoretical almanac Grani*, 26(4), 36-44. <https://doi.org/10.15421/172372>
- Kruhlaya, M., & Molenda, M. (2021). Kapitał społeczny jako determinanta przedsiębiorczości etnicznej wśród białoruskich imigrantów w Polsce. *Przegląd Prawno-Ekonomiczny*, (3), 79–94. <https://doi.org/10.31743/ppe.12738>
- Landowska, A. (2021). O relacjach między kooperacją i moralnością. W kierunku nowej antropologii moralności. *Etnografia Polska*. „Etnografia Polska”, t. LXV, 2021, z. 1–2. PL ISSN 0071-1861. DOI: 10.23858/EP65.2021.2699
- Li, P.S. (2004). Social capital and economic outcomes for immigrants and ethnic minorities. *Journal of International Migration and Integration / Revue de l'integration et de la migration internationale*, 5, 171-190.
- Lin, J. (1998). Globalization and the Revalorizing of Ethnic Places in Immigration Gateway Cities. *Urban Affairs Review*, 34, 313 - 339.
- Łodzińska, J., Kurtyka-Chałas, J. (2018). Wstęp. *Studia Nad Rodziną*, 22(2(47)), 7–15. <https://doi.org/10.21697/snr.2018.47.2.01>
- Lubbers, M.J., Molina, J.L., & McCarty, C. (2007). Personal Networks and Ethnic Identifications. *International Sociology*, 22, 721 - 741.
- Massey, D.S., Taylor, J.E. (2004). International Migration: Prospects and Policies in a Global Market. <https://academic.oup.com/book/36206>
- Michna, E. (2014). Odrębność językowa małych grup etnicznych i jej rola w procesach walki o uznanie oraz polityce tożsamości. Analiza porównawcza sytuacji rusinów karpaccich i ślązaków. *Studia Humanistyczne AGH*. T. 13, 3 (2014), s. 115-129
- Mielicka-Pawłowska, H. (2018). Ethnos jako podstawa tożsamości kulturowej. *Humanistyka I Przyrodoznawstwo*, (24), 193–209. <https://doi.org/10.31648/hip.2604>
- Minakov, A. (2022). Polityka UE dotycząca edukatorów uchodźców z Ukrainy. *Starożytności Lukomorye*. nr 2(11). DOI:<https://doi.org/10.33782/2708-4116.2022.2.152>
- Mylonas, H., & Žilović, M. (2017). Foreign policy priorities and ethnic return migration policies: group-level variation in Greece and Serbia. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 45, 613 - 635.
- Nalaskowski, F., & Zientarski, M. (2013). „Bogacze” i „biedacy” – plany edukacyjne młodzieży Grudziądza i okolic a ich kapitał symboliczny. *Kultura i Edukacja*. nr 3 (96). <https://czasopisma.marszalek.com.pl/images/pliki/kie/96/kie9609.pdf>
- Nauck, B., Diefenbach, H., & Petri, K. (1998). Intergenerationale Transmission von kulturellem Kapital unter Migrationsbedingungen: Zum Bildungserfolg von Kindern und Jugendlichen aus Migrantenfamilien in Deutschland (Intergenerational Transmission of

Cultural Capital under the Conditions of Migration--On the Educational Achievement of Children. *Zeitschrift Fur Padagogik*, 98, 701-722.

Nee, V., & Sanders, J.M. (2001). Understanding the diversity of immigrant incorporation: a forms-of-capital model. *Ethnic and Racial Studies*, 24, 386 - 411. URL <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01419870020036710>

OHCHR. (2023) "Gaza: UN Experts call on International Community to Prevent Genocide against the Palestinian people." November 16. <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2023/11/gaza-un-experts-call-international-community-prevent-genocide-against>.

Osuch, W., & Dwojak, A. (2009). Wspieranie przedsiębiorczości przez przeciwdziałanie marginalizacji społeczno-ekonomicznej grup nieprzystosowanych do konkurencji w gospodarce rynkowej jako dążenie do zrównoważonego rozwoju społeczeństwa informacyjnego (na przykładzie mniejszości). *Przedsiębiorczość - Edukacja*, 5, 244–253. <https://doi.org/10.24917/20833296.5.22>

Parlament Europejski. <https://www.europarl.europa.eu/portal/pl> data dostępu: 25.08.2024

Pazderski F. (2024) <https://cbh.pan.pl/pl/akulturacja>, data dostępu: 25.08.2024

Pearrow, M.M., Sander, J.B., Jones, J.M. (2019). Comparing Communities: The Cultural Characteristics of Ethnic Social Capital. *Education and Urban Society*, 51, 739 - 755.

Philips, B., & Fishman, S.B. (2006). Ethnic Capital and Inter-marriage: A Case Study of American Jews. *Sociology of Religion*, 67, 487-505.

Pieterse, J.N. (2003). Social capital and migration. *Ethnicities*, 3, 29 - 58.

Pizzio, A. (2018). Capital social étnico e desenvolvimento comunitário: o caso da organização de mulheres indígenas Masehual Siuamej Mosenyolchikauanij. *Redes*, 23, 282-299.

Rada Unii Europejskiej. <https://www.consilium.europa.eu/pl/council-eu/>

Returns to Afghanistan in 2017. Joint IOM-UNHCR Summary Report. 28 February 2018 Kabul, Afghanistan. <https://data.unhcr.org/en/documents/details/63077>

Rosenow, K. (2009), Europeizacja polityk integracyjnych. Migracja międzynarodowa, 47: 133-159. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2435.2008.00499.x>

Rybiński, K., Alwasiak, S., Kowalewski, O., Lewandowska-Kalina, M., & Możdżeń, M. (2013). Rola Grup Interesów W Procesie Stanowienia Prawa W Polsce (The Role of Groups of Interest in the Legislation Process in Poland). *PSN: Legislative Policy & Procedures (Topic)*.

Salamone, F.A. (1982). Persona, Identity, and Ethnicity. *Anthropos*, 77, 475-490.

Salt, J. (1987). Contemporary trends in international migration study. *International migration*, 25 3, 241-51 .

Sarisir, S. (2011). Yunanistan’ın Ekonomik ve Siyasî Hayatına Yön Veren Anadolu Kökenli Bazı Sermaye Sahipleri.

Simon, H. (2013). *Administrative Behavior, 4th Edition* ([edition unavailable]). Free Press. Retrieved from <https://www.perlego.com/book/779475/administrative-behavior-4th-edition-pdf> (Original work published 2013)

Skorowski, H. (1995). Z badań nad etosem Kaszubów. *Seminare. Poszukiwania Naukowe*, 7, 155–176. <https://doi.org/10.21852/sem.1985.07>

Slany, K., & Strzemecka, S. (2016). Kapitał rodziny i rodzinności w przestrzeni transnarodowej. Na przykładzie badań polskich rodzin w norwegii. *Studia Migracyjne - Przegląd Polonijny*, 42. 3 (161). p. 255–282.

Ślęzak, J. (2018). Polityka migracyjna Unii Europejskiej a problem integracji imigrantów w Niemczech, Francji i Holandii. *Cywilizacja i Polityka*.

Slusarciuc, M. (2016). Coordinates and representations of architecture for a regional cross-border development strategy. CES Working Papers – Volume VIII, Issue 1. https://ceswp.uaic.ro/articles/CESWP2016_VIII1_SLU.pdf

Theeboom, M., Schaillée, H., Nols, Z. (2012). Social capital development among ethnic minorities in mixed and separate sport clubs. *International Journal of Sport Policy and Politics*, Nr 4, str. 1 - 21.

Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/search-all-eu-institutions-and-bodies/court-justice-european-union-cjeu_pl

Tumen S. (2023) The case of Syrian refugees in Türkiye: Successes, challenges, and lessons learned Background paper to the World Development Report 2023: Migrants, Refugees, and Societies <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/a007833298df4b9c3735602711dd9289-0050062023/original/WDR2023-Turkey-case-study-FORMATTED.pdf>

Vershinina, N., Barrett, R.J., & Meyer, M. (2011). Forms of capital, intra-ethnic variation and Polish entrepreneurs in Leicester. *Work, Employment and Society*, 25, 101 - 117. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0950017010389241>

Vidicki, V. (2020). Classical approaches and contemporary theoretical models of explaining ethnic entrepreneurship. 2020, vol. 54, br. 2, str. 272-301. <https://scindeks.ceon.rs/Article.aspx?artid=0085-63202002272V>

Wódka, M. (2016). Kategoria "moral capital" w etyce społeczno-gospodarczej. *Annales. Etyka W Życiu Gospodarczym*, 19(3), 59–72. <https://doi.org/10.18778/1899-2226.19.3.06>

Yu, M., Nagle Alverio, G. (2022). On Global Immigration Policy: Present and Future. *Journal of Student Research*.

Zarycki, T. (2009). Kapitał kulturowy - założenia i perspektywy zastosowań teorii Pierre'a Bourdieu. http://www.spoleczna.psychologia.pl/pliki/2009_1/Zarycki_2009_1.pdf

Zhou, M., & Bankston, C. L. (1994). Social Capital and the Adaptation of the Second Generation: The Case of Vietnamese Youth in New Orleans. *International Migration Review*, 28(4), 821-845. <https://doi.org/10.1177/019791839402800409>

Zhou, M., & Lin, M. (2007). Community Transformation and the Formation of Ethnic Capital: Immigrant Chinese Communities in the United States. *Journal of Chinese Overseas*, 1, 260 - 284. URL https://brill.com/view/journals/jco/1/2/article-p260_7.xml

6 Streszczenia

ABSTRACT

The study focuses on the social and economic consequences of migration processes in the context of shaping countries' migration policies. Based on a critical review of the literature, a conceptual model was developed to analyze the impact of ethnic capital on socio-economic processes in host countries and the home countries of migrants and refugees. A theoretical description of the concept of ethnic capital is presented, taking into account its various types, levels, and causal relationships among its structural elements. The behavioral aspects of the outcomes of ethnic capital's influence are systematized from the perspectives of both host populations and native populations to inform future migration policy development. Additionally, the study provides a theoretical explanation of the concept of ethnic economy and its operational characteristics. The authors detail the mechanisms through which ethnic capital exerts influence, highlighting internal behavioral aspects and their impact on the social cohesion of ethnic groups and the economic mobility of immigrants. The theoretical analysis concludes with a description of the effects of ethnic capital's influence, forming a foundation for further recommendations to improve migration policies, including the effective integration of ethnic groups into society.

АБСТРАКТ

Предметом дослідження є соціальні та економічні наслідки впливу міграційних процесів в контексті формування міграційної політики країн. На основі критичного огляду літератури було побудовано концептуальну модель для аналізу впливу етнічного капіталу на соціально-економічні процеси в приймаючих країнах і на Батьківщині мігрантів та біженців. Представлено теоретичний опис концепції етнічного капіталу. При аналізі поняття етнічного капіталу враховуються різні його типи, рівні, причинно-наслідкові зв'язки між структурними елементами. Систематизовано поведінкові аспекти результатів впливу етнічного капіталу з боку приймаючого населення та населення рідної країни для подальших цілей формування міграційної політики країн. Представлено теоретичний опис концепції етнічної економіки, особливості її функціонування. Авторами було деталізовано механізми впливу етнічного капіталу та представлено внутрішні поведінкові аспекти, їх вплив на соціальну згуртованість етнічних груп та економічну мобільність іммігрантів. У висновках теоретичного аналізу надано опис результатів впливу – ефектів, що формують підґрунтя для подальших рекомендацій щодо вдосконалення міграційної політики країн, у тому числі ефективної інтеграції етнічних груп у суспільство.